

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΤΟΣ ΜΖ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

1 ΜΑΪΟΥ 1998

ΑΡΙΘ. 9

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν». — Μητροπ. Ζιμπάμπουε Μακαρίου, Φιλάρετος, Μητροπολίτης Κιέβου. — Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Ἀ' Παλαιὰ Ἱερωσύνη. — Ἰω. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικῆς, κανονικῆς καὶ ἄλλες ἀπορίες. — Ἀρχιμ. Γερβασίου Ἰ. Ραπτόπουλου, Καὶ γυναῖκες στὸν πόλεμο. — Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Γάμος καὶ οἰκογένεια - Πρότυπα καὶ παρομοιώσεις στὴν ὀρθόδοξη παράδοση. — Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Π. Ἀβαριανοῦ, Ἱερωσύνη, τιμὴ καὶ εὐθύνη. — Μιχάλη Γ. Τρίτου, Νεκτῆριος Τέρπος, ὁ Μοσχοπολίτης Διδάσκαλος τοῦ Γένους. — Παναγιώτη Θ. Παπαθεοδώρου, Ἡ Κασσιανὴ καὶ τὸ ἔργο της. — Μ. Μελ., Ἐπίκαιρα.

«ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ»

Δεκαπενθήμερο Περιοδικό

Ἰω. Γενναδίου 14, 115 21 Ἀθήναι
Τηλ. καὶ Fax 7218308

Ἐκδότης - Διευθυντής
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Ομότ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου
τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας

Προϊστάμενος
Σωκρ. Μαυρογόνατος. Τηλ. 72.10.734.

«Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν»

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἡ ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου εἶναι ἐγγύησις καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἀνάστασιν. Τὸ τελευταῖον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ἐκφράζει τὴν βεβαιωτάτην προσδοκίαν καὶ τὴν πίστιν μας περὶ τῆς καταργήσεως τοῦ θανάτου. «Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. Ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος. Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, ἄδη, τὸ νίκος;» (Α' Κορ. ιε' 53-55).

Ἡ περὶ ἀναστάσεως ἡμῶν προσδοκία καὶ πίστις ἐκφράζεται διὰ τοῦ τελευταίου ἄρθρου τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως: «Προσδοκῶ, —λέγομεν—, ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀπ. Παύλου, «ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς σωτὴρ ἐστὶ τοῦ σώματος». «Μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ» (Ἐφ. ε' 23,30). «Οἱ πολλοὶ ἐν σώμα ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθεὶς ἀλλήλων μέλη», βεβαιώνει ὁ Ἀπ. Παῦλος (Ρωμ. ιβ' 5). Δυνάμει δὲ τῆς ἐνώσεως ταύτης μετὰ τοῦ Χριστοῦ, «ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν», λέγει πάλιν ὁ Ἀπ. Παῦλος· δηλαδὴ ὅσοι ἐβαπτίσθημεν ὁμολογοῦντες πίστιν εἰς τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐγίναμεν μυστικῶς μέτοχοι τοῦ σταυρικοῦ θανάτου Του. Δι' αὐτὸ ὁ Ἀπ. Παῦλος προσθέτει ὡς φυσικὴν συνέπειαν: «Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα» (Ρωμ. στ' 3,5). «Εἰς γὰρ πιστεύομεν, ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ» (Α' Θεσσ. δ' 4).

Ἐφ' ὅσον «Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν» καὶ «ἀπαρχὴ (ὁ πρῶτος ὄριμος καρπὸς τῆς ἀναστάσεως τῶν) κεκοιμημένων ἐγένετο» (Α' Κορ. ιε' 20), ἐξηγεῖται διατὶ ὁ Ἰωάννης εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως παρουσιάζει προφητικῶς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ὡς τετελεσμένον γεγονός: «Ἐδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς ἐν αὐτῇ νεκρούς, καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἔδωκαν τοὺς ἐν αὐτοῖς νεκρούς» (Ἀποκ. κ' 13).

Φιλάρετος, Μητροπολίτης Κιέβου

Μιά ἐξέχουσα μορφή τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ζιμπάμπουε κ. Μακαρίου

Δὲν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία ὅτι ὅσο κανεὶς μελετᾷ καὶ ἐρευνᾷ μέσα στὴν ἱστορία τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἀνακαλύπτει μορφὲς πού πραγματικὰ ἀγίασαν μὲ τὸ πέρασμά τους τὰ χώματα τῆς Ρωσικῆς γῆς. Καὶ κάθε φορὰ πού ἀνοίγω τίς σημειώσεις μου στὸ χρονικὸ πού λέγεται Ρωσικὴ Ὁρθοδοξία βρίσκομαι μπροστὰ ἀπὸ πολλὲς νέες ἐκπλήξεις γιατί πραγματικὰ ὁ Ρωσικὸς λαὸς μαζί μὲ τοὺς Ἱεράρχες του στάθηκε φρουρὸς ἀκοίμητος καὶ τηρητῆς ἄλυτος τῶν παραδεδομένων τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Θεόδωρος Ἀμφιτέατροφ, ἔτσι ἦταν τὸ λαϊκὸ του ὄνομα, γεννήθηκε τὸ 1778 στὸν νομὸ Ὁρλοβίου ἀπὸ πατέρα ἱερέα, τὸν Γεώργιο. Ἀφοῦ σπούδασε στὴν ἐκεῖ ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ ὅπου διέπρεψε ὄχι μόνο ἀκαδημαϊκὰ ἀλλὰ καὶ στὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, τὸ 1814 ἐκλέγεται κοσμητορὸς τῆς Ἀκαδημίας στὴν Πετρούπολη. Πολὺ σύντομα ἀποκτᾷ καὶ τὸ διδακτορικὸ του δίπλωμα καὶ τὸ 1816 διορίζεται Πρύτανης τῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας. Ἀπὸ πολὺ νωρὴς ἦδη, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 1798 ἀφοῦ τέλειωσε τίς σπουδὲς του, κατατάσσεται στὸ μοναχικὸ τάγμα. Ὑστερα ἀπὸ λαμπρὴ Ἀκαδημαϊκὴ ἀνέλιξη προχειρίζεται Ἐπίσκοπος τὸ 1819 καὶ τὸ 1826 προβιβάζεται σὲ Ἀρχιεπίσκοπο καὶ τέλος τὸ 1837 ἀναγορεῖται Μητροπολίτης Κιέβου. Γιὰ εἴκοσι ὀλόκληρα χρόνια ποίμανε τὴν λαχούσα ἐπαρχία τοῦ Κιέβου ὅπου ἔδειξε ὅτι ἦταν ὑπόδειγμα εὐσεβοῦς καὶ ἐναρέτου Ποιμένα γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι τὸν καλοῦσαν «Πατέρα». Στις 21 Δεκεμβρίου 1857 ἄφησε τὸ πνεῦμα ὁ Φιλάρετος Κιέβου, «...λιπαρῶ γῆρει καὶ σεμνῇ πολὺ κατεστεμμένος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέγα κλέος καὶ δόξαν ἀράμενος ἐπ' εὐσεβεία καὶ ἀρετῇ παρά τε ἡγεμόσι καὶ παντὶ τῷ χριστεπωνύμῳ τῆς Ὁρθοδόξου Ῥωσσίας πληρώματι». Μέχρι τίς 29 τοῦ ἴδιου μήνα τὸ σκῆνωμά του ἔμενε στὴν περίφημη Λαύρα τοῦ Πετσέρσκου ὅπου συνέρρηε ὅλος ὁ λαὸς νὰ προσκυνήσει καὶ νὰ λάβει γιὰ τελευταία φορὰ τὴν εὐλογία του. Στὸν ἐπικήδειο λόγο τοῦ ἱερέα τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας Κιέβου πού ἐκφωνήθηκε στις 22 Δεκεμβρίου ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς ἄξια λόγου:

«...Αἱ ἐλπίδες ἐπληρώθησαν ἡμεῖς εἶδομεν ἐν τῷ Φιλαρέτῳ τὴν ἀληθῆ εἰκόνα Φιλαρέτου τοῦ Ἐλεήμονος εἶδομεν καὶ τι πλεῖον, τὸν ζῆλον λέγω τὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας τῶν ἀρχαίων ἱεραρχῶν, ἅμα δὲ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτῶν, καὶ τὸ πρᾶον, καὶ τὸ φιλάγαθον, καὶ τὴν σύνεσιν. Ναί, ἀείμνηστε ποιμενάρχα! σὺ ἦς ἡμῖν χαρὰ καὶ παραμυθία, ἀληθὴς πατὴρ καὶ ὁδηγός ἡλπίζομεν εἰς σέ, ὡς εἰς κραταῖον εὐχέτην καὶ μεσίτην παρὰ Κυρίῳ σὺ ἦς τὸ ἅλας τῆς τῶν Ῥώσων χώρας, καὶ μέγας φωστὴρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας...»

Ἐκεῖνο ὅμως πού πραγματικὰ ἀναδεικνύει τὸν Φιλάρετο Κιέβου καὶ τὸν κατατάσσει ἀνάμεσα στοὺς Ἀγίους Ἐπισκόπους τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἰδιόχειρη διαθήκη του. Γι' αὐτὸ παραθέτω μερικὰ ἀποσπάσματα πρὸς κάτω, δείγμα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς μοναχικῆς του ἰδιότητος. (Τρεῖς μόνο μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του ὁ Φιλάρετος Κιέβου ἔλαβε τὸ μεγάλο ἀγγελικὸ Σχῆμα καὶ πήρε τὸ ὄνομα «τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδοσίου τοῦ τῆς Πετσέρσκης»). Γράφει λοιπὸν στὴν πρώτη διαθήκη του μὲ ἡμερομηνία 17 Νοεμβρίου 1851 τὰ ἑξῆς: «...Κύριε ὁ Θεός μου, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος πολλὰ ἐποίησας ἐλέη μετ' ἐμοῦ, ἃ οὐκ ἠλπιζον ἰδεῖν. Καὶ τί ἀνταποδώσω τῇ ἀγαθωσύνῃ σου, Κύριε μου Κύριε; Δοξολογῶ τὸ πολυύμητον ὄνομά σου ἡμῶν τὴν ἀνεξιχνίαστον εὐσπλαγχνίαν σου εὐλογῶ τὴν ἄκραν μακροθυμίαν σου εὐχαριστῶ σοι, Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι ἠξίωσάς με γεννηθῆναι καὶ ἀνατραφῆναι ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀγίας, ὀρθοδόξου, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ μέχρι τῆς σήμερον τῇ χάριτί σου ἐφύλαξάς με καὶ ἀπὸ τῆς ἐλαχίστης παραβίασεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῶν πατέρων ἡμῶν. Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι διὰ τὴν ἀφρατον εὐσπλαγχνίαν σου ἐκάλυπτες τὰς ἀμαρτίας τῆς νεότητός μου, καὶ αὐτὸς διὰ τῆς χάριτός σου ἐνέσπειρας εἰς τὴν ταλαίπωρον καρδίαν μου, παιδὸς ἔτι ὄντος, τὸν τοῦ μοναχικοῦ βίου ζῆλον. Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι ἠξίωσάς με γενέσθαι ὑπηρετὴν τῆς ἀγίας σου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τὴν ἀνεξερευνήτον πρόνοιάν σου κατέταξας ἐμὲ τὸν ἀμαρτωλὸν

καὶ ἀνάξιον ἐν τῷ χορῷ τῶν μοναζόντων ἐν τῇ ἀγία τῇ ἐν Κιέβῳ Λαύρα, ἧς ἡγεῖται αὐτὴ ἡ πανάχραντος, ὑπερευλογημένη δέσποινα ἡμῶν Θεοτόκος καὶ ἀειπάρθενος Μαρία...

1. Τῇ ἀρχαία καὶ περιφανεῖ ποιμνῇ Κιέβου, ἐξ ἧς ἀνέτειλε τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἰς ἀπάσας τὰς χώρας τῆς φίλης πατρίδος ἡμῶν Ῥωσσίας, παραγγέλω ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸ πάντων φυλάττειν ἀσφαλῶς καὶ ἀσαλεύτως τὴν ἀγίαν ὀρθόδοξον πίστιν ὡς τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον, ἐφ' οὗ οἰκοδομεῖται ἡ εὐημερία καὶ αἰώνιος σωτηρία ἡμῶν, ὡς τὸ ἀνεκτίμητον κληρονόμημα τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τὴν ἱεράν παρακαταθήκην εἰς κληρονομίαν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν...

2. Τοῖς ποιμέσι καὶ λειτουργοῖς τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας παραγγέλω τὴν μετὰ ζήλου κηρυξίν τοῦ θείου λόγου, καὶ τὴν εἰς τὴν σωτήριον ὁδὸν χειραγωγίαν τῶν αὐτοῖς πεπιστευμένων καὶ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ λελυτρωμένων ψυχῶν διὰ διδασκαλίας καὶ παραδείγματος εὐσεβοῦς καὶ ἐναρέτου βίου.

3. Τοῖς ἀγαπητοῖς μοι ἀδελφοῖς τῆς ἐν Κιέβῳ ἀγίας Λαύρας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου παραγγέλω καὶ εὐχομαι ἵνα τηρῶσι τὰς μοναχικὰς ὑποσχέσεις τῆς σωφροσύνης, τῆς ὑπακοῆς, τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς ἀκτημοσύνης, ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ ἐνώπιον τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ, ἵνα μὴ στερηθῶσι τῆς κληρονομίας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ καταξιωθῶσι τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ σωτηρίας μετὰ τῶν ὁσίων πατέρων Ἀντωνίου καὶ Θεοδοσίου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῆς Πετσέρκης Λαύρας, ὧν ταῖς εὐχαῖς, καὶ τῇ μητρικῇ ἀντιλήψει τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ἀνατίθῃ τὴν ἀγίαν ταύτην ὄντως θαυματουργὸν μονήν.

4. Τοῖς διευθυνταῖς καὶ καθηγηταῖς πάντων, ἰδίως δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σχολείων, παραγγέλω παιδεύειν τοὺς τῇ φροντίδι αὐτῶν ἀνατεθέντας παῖδας ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ πάσῃ εὐσεβείᾳ, ἀκριβῶς δὲ τηρεῖν τὴν σωφροσύνην καὶ ἀγνότητα αὐτῶν, ἐγχαράττειν δὲ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ εὐσέβειαν τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τρέφειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ προφυλάττειν αὐτοὺς ἀπὸ ἑτεροδόξου πλάνης, ὅπως φωτίζονται ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄγωνται ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, στηρίζειν δὲ αὐτοὺς ἐν τῇ γνώσει τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ κα-

τὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς καθόλου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

5. Πάσαις ταῖς τάξεσι τῆς θεοσώστου ποιμνῆς Κιέβου καταλείπω τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ καὶ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν, καὶ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

6. Εἰ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν ἐλύπησά τινα, ἢ εἰς τινα ἥμαρτον, ταπεινῶς αἰτοῦμαι συγχώρησιν. Ἐγὼ δὲ τοῖς πᾶσι συγχωρῶ πάντα ἐξ ὅλης τῆς ποιμενικῆς καρδίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, καὶ ἐγχειρίζω καὶ ἀνατίθῃμι ἐμαυτὸν ταῖς εὐχαῖς ἀπάσης τῆς ἀγαπητῆς μοι καὶ γεραρᾶς ποιμνῆς. Ἀμήν...».

«... 16 Ἀπριλίου 1847. Δέομαι ταπεινῶς τῶν Ἀρχῶν τῆς Ἐπαρχίας καὶ τῆς Λαύρας ἵνα τελεσθῇ ἢ μετὰ τὴν τελευταίαν μου νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐν τῷ καθολικῷ τῆς Λαύρας ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ φθαρτὸν καὶ ἀμαρτωλὸν μου σῶμα παραδοθῇ τῇ γῇ κατὰ τὸ προσεχὲς Σπήλαιον ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος παρὰ τῷ τοίχῳ, ἀπέναντι τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνης τῆς Θεοτόκου, τῆς λεγομένης Καζανίας. Παρακαλῶ προσέτι ἵνα μηδὲν ἐγερθῇ μνημεῖον ἐπάνω μου, μόνον δὲ ἐπὶ τοῦ παρακειμένου τοίχου χαλκινὴ πλάξ μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιγραφῆς. Τὸ δὲ σῶμά μου παρακαλῶ ἵνα τεθῇ ἐν τῇ ὑπ' ἐμοῦ παρασκευασθείσῃ λάρνακι, φυλαττομένη δὲ νῦν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τοῦ πολυπαθοῦς ἐν τῇ Τολοσίᾳ ἐρήμῳ...»

Κατὰ μυστικὴν καὶ ἀνέκφραστον ἐπιθυμίαν καὶ ῥοπὴν τῆς καρδίας μου ἔδωκα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου μου τὴν εὐχὴν καὶ ὑπόσχεσιν, ὅπως καταταχθῶ ἐν τῷ τάγματι τοῦ μεγάλου ἀγγελικοῦ Σχήματος. Ἡ εὐχὴ αὕτη ἐξεπληρώθη ὑπ' ἐμοῦ πρὸ τῶν παντεφόρων ὀφθαλμῶν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος μου· ἔλαβον δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Θεοδοσίου τοῦ τῆς Πετσέρκης. Διὸ ἐξαιτοῦμαι θερμῶς τὸ Συμβούλιον τῆς ἀγίας Λαύρας ἵνα περιβάλλῃ μετὰ τὴν τελευταίαν μου τὸ ἀμαρτωλὸν σῶμα μου διὰ τοῦ ἐν κελλίῳ μου ἐν ἰδιαιτέρα λάρνακι φυλαττομένου ἁγίου Σχήματος, ἐπιτεθησομένου ἐπὶ νέου χιτῶνος, πρὸς τὴν ταφὴν μου ἡτοιμασμένου. Καὶ πάλιν ἀντιβowl καὶ ποτνωῖμαι καὶ παραγγέλω ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἐκπληρωθῇ ἢ ταπεινῇ αὕτη τῆς καρδίας μου εὐχὴ ἀμετατρέπτως».

Α' Η ΠΑΛΑΙΑ ΙΕΡΩΣΥΝΗ*

Του Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Οἱ ἀντιλήψεις αὐτὲς τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων συνετέλεσαν ὥστε ἡ ἱερατικὴ λειτουργία νὰ ἀποκτήσει ἐξ ἀρχῆς τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά:

α) **Στατικότητα:** Ἡ σύνδεση τῆς θυσίας μὲ ὀρισμένο τόπο ἀφενὸς καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν χώρων πέρα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν ἱερὸ τόπο τῆς θυσίας ὡς βεβήλων, ἀφετέρου, περιορίσαν ἀποκλειστικὰ (ἀσφυκτικὰ) τὸν ἱερέα μέσα στὰ συγκεκριμένα γεωγραφικὰ ὄρια τοῦ ἱεροῦ τόπου. Ὁ ἱερεὺς πιά, ἐκ τῶν πραγμάτων, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ εἶναι ἀκίνητος καὶ νὰ ἀσκεῖ τὴν ἱερατικὴν του λειτουργία μόνον μέσα στὰ στενὰ γεωγραφικὰ πλαίσια τοῦ ἱεροῦ τόπου. Μὲ τὸν τρόπον αὐτό, ἡ ἱερατικὴ λειτουργία ἀπέκτησε ἐξ ἀρχῆς στατικὸν χαρακτήρα.

Οἱ λαϊκοί, ἐξάλλου, πὺν ἦσαν ἀναγκασμένοι εἶτε νὰ ἐργάζονται εἶτε νὰ ταξιδεύουν σὲ περιοχὰς πέρα καὶ ἔξω (μακριὰ) ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς τόπους, στοὺς βέβηλους τόπους, ἀρχισαν νὰ νιώθουν τὴν ἀνάγκη **μεταβάσεως** στοὺς ἱεροὺς τόπους, γιὰ τὴν προσφορὰ θυσιῶν κάθαρσης, ἐξιλέωσης κλπ. Ἡ **μετακίνηση** τῶν πιστῶν πρὸς τοὺς ἱεροὺς τόπους ἐπέτεινε καὶ παγίωσε τὴν στατικότητα τοῦ ἱερατικοῦ λειτουργήματος. Μὲ τὸν τρόπον αὐτό, ἡ θρησκευτικότητα, ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ σχηματοποιήθηκε, ὡς ἐξῆς: οἱ λαϊκοὶ νὰ κινούνται καὶ νὰ μεταβαίνουν στοὺς ἱεροὺς τόπους καὶ οἱ ἱερεῖς, ἐγκαταστημένοι στοὺς χώρους αὐτοὺς, νὰ παραμένουν ἀκίνητοι.

β) **Τυπικότητα:** Ἡ προσφορὰ τῆς θυσίας, ὡς βασικοῦ τρόπου θεοκοινωνίας ἔδωσε στὴν ἱερατικὴν λειτουργία χαρακτήρα κατεξοχὴν **τελετουργικό**. Ἡ τελετουργικὴ προσφορὰ τῆς θυσίας συνετέλεσεν ὥστε νὰ δημιουργηθοῦν σταδιακὰ τὰ ἀντίστοιχα **τελετουργικὰ τυπικά**. Τὰ τυπικὰ αὐτὰ προέβλεπαν μιὰ σειρὰ ἱερῶν κινήσεων καὶ διαδικασιῶν. Οἱ ἱερεῖς, ἐπομένως, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ βασικὸς ρόλος τους περιοριζόταν στὴν προσφορὰ τῆς θυσίας, εἶχαν ὡς κύριο μέλημά τους τὴν τήρηση τῆς τυπικῆς αὐτῆς διαδικασίας. Βασικὴ τους ὑποχρέωσις ἦταν νὰ προσφέρουν τὴ θυσία, σύμφωνα μὲ τὸ τελετουργικὸ τυπικό.

Ἐξάλλου, ἡ θυσία ἐνὸς ζώου συνεπαγόταν μιὰ καθαρὰ πρακτικὴ διαδικασία: σφαγὴ τοῦ ζώου, ροὴ τοῦ αἵματος, τελετουργικὴ χρῆσις τοῦ αἵματος

καὶ τοῦ σώματος τοῦ ζώου, καύσις τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου (βωμοῦ) κ.λπ. Τόσο ἡ Π. Διαθήκη ὅσο καὶ ἡ ἑβραϊκὴ ἀρχαιολογία μᾶς δίνουν λεπτομερῆ στοιχεῖα γιὰ τὸ τελετουργικὸ τυπικὸ τῆς ἀρχαίας ἱσραηλιτικῆς λατρείας⁸.

Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἱερατικὴ λειτουργία ταυτίσθηκε μὲ **τελετουργικὰ** καὶ **πρακτικὰ** θέματα. Ὁ τελετουργικὸς χαρακτήρας τοῦ ἱερατικοῦ λειτουργήματος προσέδωσε καθαρὰ πρακτικὸν χαρακτήρα στὴν ἀρχαία ἱερωσύνη. Ὁ ρόλος τοῦ ἱερέα ἦταν τελετουργικὸς καὶ πρακτικὸς.

γ) **Μηχανικὸν χαρακτήρα:** Ἐξάλλου, τόσο ἡ θρησκευτικότητα τῶν πιστῶν ὅσο καὶ ἡ ἱερατικὴ λειτουργία, ἐπειδὴ ἀκριβῶς περιορίζονταν στὴν προσφορὰ τῆς θυσίας, εἶχαν καθαρὰ μηχανικὸν χαρακτήρα. Ὁ ρόλος τοῦ ἀνθρώπου στὴ θυσία περιοριζόταν στὴν κίνηση τῆς προσφορᾶς, τοῦ ἀφιερώματος, τοῦ δώρου. Μετὰ τὴν παράδοσις τῆς προσφορᾶς στὸν ἱερέα, ὁ ρόλος τοῦ ἀνθρώπου περατωνόταν. Οὔτε ὁ ἴδιος ὁ προσφέρων συμμετέχει στὴν προσφορὰ τῆς θυσίας, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ ἱερέας ἀναφέρεται πιά στὸν προσφέροντα. Ὁ ἱερεὺς δὲν διαλέγεται μὲ τὸν προσφέροντα καὶ ὁ προσφέρων δὲν σχετίζεται μὲ τὸν ἱερέα. Τὸ πρόσωπο, οἱ προσωπικὲς ἀνάγκες καὶ τὰ προβλήματα τοῦ προσφέροντος βρισκόνταν ἔξω καὶ πέρα ἀπὸ τὴν δεοντολογία τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας καί, ἐπομένως, ἔξω καὶ πέρα ἀπὸ τὰ ἱερατικὰ καθήκοντα. Ἡ σχέση τῶν πιστῶν μὲ τοὺς ἱερεῖς τῆς παλαιᾶς ἱερωσύνης ἦταν καθαρὰ τελετουργικὴ καὶ καθόλου προσωπικὴ.

Ἡ μὴ συμμετοχὴ, λοιπόν, τοῦ ἀνθρώπου τόσο στὸν θεσμὸ τῆς μαγείας ὅσο καὶ στὸν θεσμὸ τῆς θυσίας, προσέδιδε μαγικὸν καὶ μηχανικὸν (αὐτόματο) χαρακτήρα στὴν ἐπικοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό. Ἡ πρωταρχικὴ σημασία τῶν μαγικῶν μέσων ἢ τῆς προσφορᾶς ἔδιναν τὴν ἐντύπωσιν στοὺς ἀνθρώπους ὅτι μποροῦσαν νὰ ἐξασφαλίσουν ἀπὸ τὸν Θεὸ μιὰ ἄμεση καὶ σχεδὸν αὐτόματη ἱκανοποίηση τῶν αἰτημάτων τους⁹.

8. Βλ. Βασ. Βέλλα, Ἑβραϊκὴ Ἀρχαιολογία, σελ. 176 ἔξ.

9. Στὴ μηχανικὴ αὐτὴ σχέσις ἐθίζεται καὶ ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος, καθὼς μεταχειρίζεται τὶς διάφορες αὐτόματες συσκευές, ὅπως π.χ. τὶς συσκευές αὐτόματης πώλησης: ὁ ἀγοραστὴς δὲν ἔχει παρὰ νὰ ρίξει τὰ ἀπαιτούμενα κέρματα στὴ σχισμὴ τοῦ μηχανήματος, νὰ πατήσῃ τὸ ἀντίστοιχο «κουμπὶ» καὶ τὸ ἐπιθυμητὸ προῖον πέφτει ἀμέσως μπροστὰ του...

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 115 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος)

Ἄπὸ ἄποψη περιεχομένου καὶ οἱ δυὸ τύποι εἶναι ὀρθοί. Ἐὰν μὴ φανεῖ περιέργο αὐτό. Ἡ φράση ἀναφέρεται στὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ποῦ διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς Του ὡς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ, καὶ τὸν θάνατο κατήργησε καὶ τὸν διάβολο κατεπάτησε. Καὶ ἀντιστρόφως καὶ τὸν θάνατο κατεπάτησε καὶ τὸν διάβολο κατήργησε. Ὁ θάνατος ἐδῶ, ὅπως στὴν Καινὴ Διαθήκη, στὸ ἀπόκρυφο εὐαγγέλιο τοῦ Νικοδήμου καὶ στὴν ὑμνογραφία, παρουσιάζεται προσωποποιημένος, ταυτόσημος μὲ τὸν ἄδη, ποῦ εἶδαμε σὲ μιὰ παραλλαγή. Ἐξ ἄλλου τὸ «καταπατεῖν» εἶναι ταυτόσημο πρὸς τὸ «νικᾶν». Ἐτοι προσωποποιημένον, ἀπὸ ἐπίδραση τῶν ἀνωτέρω πηγῶν, τὸν βλέπουμε καὶ στὴν ἱερῆ εἰκονογραφία στὴν παράσταση τῆς Ἀναστάσεως («Ἡ εἰς Ἄδου κάθοδος»), ὅπου ὁ Χριστὸς «πατεῖ»—νικᾶ τὸν προσωποποιημένο θάνατο ἢ τὸν ἄδη ἢ τὸν διάβολο, ποῦ εἰκονίζονται ὡς ἕνας ἢ δύο μελανόμορφοι γέροντες. Ἐπομένως ἡ ἔνσταση ποῦ προβάλλεται ὅτι ὁ διάβολος ὡς προσωπικὸ ὄν μπορεῖ νὰ καταπατηθεῖ, ἐνῶ ὁ θάνατος ὡς ἀπρόσωπος ὄχι, λέφτει στὸ κενό. Καὶ αὐτός, ποιητικῆ ἀδεία, προσωποποιεῖται, ὅπως συμβαίνει ἀκόμα καὶ στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου (κ' 10).

Κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο ὁ Χριστὸς κατήργησε τὸν θάνατο (Β' Τιμ. α' 10: «καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον»), ἀλλὰ συγχρόνως κατήργησε καὶ τὸν διάβολο (Ἐβρ. β' 14: «καταργήση τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον»). Ἡ κατάργηση τοῦ διαβόλου ἢ τοῦ θανάτου ἐπιτυγχάνεται «διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ» (Ἐβρ. β' 14) καὶ διὰ τῆς ἀναστάσεώς Του, ἀφοῦ «ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει» (Ρωμ. ζ' 9). Σχολιάζοντας τὸ πρῶτο χωρίο ὁ Θεοφύλακτος γράφει ὅτι «ἐν μὲν τῷ οἰκείῳ σώματι (ὁ Χριστὸς) κατήργησεν ἐμπράκτως τὸν θάνατον, ἀφθαρτίσας αὐτό» καὶ ὁ Θεοδώρητος στὸ Ρωμ. ζ' 9 αἰτιολογώντας τὸ «οὐκέτι κυριεύει» προσθέτει: «ἄθνατον γὰρ νῦν ἔχει (ὁ Χριστὸς) τὸ σῶμα». Γιὰ τὴν κατάργηση τοῦ θανάτου καὶ τοῦ διαβόλου ἀπὸ τὸν Χριστὸ κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἔννοια μιλοῦν καὶ πολλοὶ πατέρες καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων (Κατήχησις 19,4: «καταργήση θανάτῳ τὸν θάνατον»), ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς στὸν Παιδαγωγὸ (2,8: «διάβολον καταργήσας»), ὁ Ὠριγένης (Εἰς Ἱερεμίαν 7,3: «τὸν ἐπιδημήσαντα

Χριστὸν καὶ καταργήσαντα τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου») καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Μὲ τὴν ἴδια ἔννοια τὸ «καταργεῖν» τὸν θάνατον ἢ τὸν διάβολον ἀπαντᾶ συχνότατα στὴν ἐκκλησιαστικῆ μας ὑμνογραφία, πάντοτε ἀναφερόμενο στὸν Χριστό, ὅπως καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ στοὺς πατέρες. Ἀνθολογοῦμε μερικὲς χαρακτηριστικὲς φράσεις ἀπὸ τροπάρια τῆς Ὀκτωήχου: «τοῦ θανάτου τὸ κράτος κατήργησε» (ἤχ. β', δεῦτερο στιχηρὸ ἐσπερινοῦ Σαββάτου), «θανάτου κράτος λέλυται καὶ διαβόλου ἢ πλάνη κατήργηται» (ἤχ. γ', πρῶτο στιχηρὸ ἐσπερινοῦ), «καὶ ἐν τῷ θανάτῳ σου... διάβολον κατήργησας» (ἤχ. δ', δεῦτερο στιχηρὸ αἰῶνων), «θανάτου κατήργησας τὴν ἰσχύν» (ἤχ. δ', ἕκτο στιχηρὸ αἰῶνων), καὶ κατὰ λέξη τὸ Ἐβρ. β' 14 στὸ ἕκτο στιχηρὸ τοῦ ἐσπερινοῦ τοῦ πλ. β' ἤχου «κατήργησας τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου».

Ἡ ἔκφραση «πατεῖν» ἢ μὲ τὸ ἐπιτακτικὸ «κατά(πατεῖν)» τὸν θάνατον ἢ τὸν διάβολον δὲν ἀπαντᾶ μὲν κατὰ λέξη στὴν Καινὴ Διαθήκη, εἶναι ὅμως ταυτόσημη μὲ τὴν πρώτη, πλὴ παραστατικῆ ὅμως καὶ ἀμεσώτερα ἀντιληπτῆ καὶ κατανοητῆ ἀπὸ ὅσο ὁ δικανικὸς ὅρος «καταργεῖν». Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν καὶ χρησιμοποιεῖται ἀναρίθμητες φορὲς στὴν πασσαλινὴ ὑμνογραφία καὶ στὴν Ὀκτωήχο. Κλασικὸ παράδειγμα τὸ «Χριστὸς ἀνέστη ... θάνατον πατήσας ...» καὶ ἡ ἴδια φράση στὸ ὄγδοο στιχηρὸ τῶν αἰῶνων τοῦ β' ἤχου, στὸ ἀπολυτικίον καὶ στὸ πέμπτο στιχηρὸ τῶν αἰῶνων τοῦ γ' ἤχου, στὸ ἕβδομο στιχηρὸ τοῦ ἐσπερινοῦ τοῦ δ' ἤχου, στὸ ἕβδομο στιχηρὸ τοῦ ἐσπερινοῦ τοῦ πλ. α' ἤχου, στὸ δεύτερο καὶ στὸ τρίτο στιχηρὸ τοῦ ἐσπερινοῦ τοῦ πλ. β' ἤχου κ.λπ.

Σ' ὅλες λοιπὸν τὶς περιπτώσεις, καὶ στὴν νεκρώσιμη εὐχή, ἢ κατάργηση τοῦ θανάτου ἢ τοῦ διαβόλου καὶ ἡ καταπάτηση πάλι τοῦ θανάτου ἢ τοῦ διαβόλου ἀφορᾶ στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, τοῦ νικητοῦ τοῦ θανάτου καὶ διὰ τῆς ἀναστάσεως «ἀπαρχῆς τῶν κεκοιμημένων» (Α' Κορ. ιε' 20) καὶ «πρωτοτόκου τῶν νεκρῶν» (Ἄποκ. α' 5). Ὡς πρὸς ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν κόσμον, οὔτε ὁ θάνατος οὔτε ὁ διάβολος ἔχουν καταργηθεῖ ἢ καταπατηθεῖ «ἐνεργεία», ἀλλὰ μόνο «δυνάμει» χάρις στὸν θάνατο καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ὅσο διαρκεῖ ἡ σκηνὴ τοῦ κόσμου αὐτοῦ «ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσουσιν» (Α' Κορ. ιε' 22). Κατὰ τὴν

ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ*

Τού πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Γερβασιού Ἱ. Ραπτοπούλου, Ἱεροκήρυκος

Κι ἀκολουθεῖ ἡ Δέσπω Μπότση. Ἡ ἥρωίδα, ποῦ ἔγραψε τὴ δική της ἐποποιία στὸν πύργο τοῦ Δημοῦλα. Μέσα στὴν ἀντάρα τῆς μάχης ὀχυρώνεται στὸν πύργο καὶ ἀμύνεται ἥρωικά. Πολεμᾷ σὰν Σουλιώτισσα. Μαζί της, οἱ νύφες της καὶ τὰ ἐγγόνια. Ὅλοι μὲ μιὰ ψυχὴ καὶ μὲ τὴν ἴδια σουλιώτικη καρδιά. Κι ὅταν τελειώνουν τὰ φουσέκια, καλεῖ τὶς νύφες της καὶ τὰ ἐγγόνια της νὰ τῆς ποῦν τι προτιμᾷνε. «Παιδιά μου, εἶπε, τί προτιμᾷτε, τὸ θάνατο ἢ τὴν ἀτιμὴ σκλαβιά;». Κι ὅλοι, τότε, μὲ μιὰ φωνὴ φώναξαν: «Τὸ θάνατο, μάνα, τὸ θάνατο!». Κι ὕστερα ὁ πύργος τοῦ Δημοῦλα ἔγινε δεύτερο Κούγκι. Παίρνει ἡ Δέσπω τὸ δαυλό, βάζει φωτιὰ στὸ βαρέλι μὲ τὸ μπαρούτι κι ὅλες ἔγιναν ὀλοκαύτωμα! Τὸ ὀλοκαύτωμα, ποῦ ὁ ἀντίλαλός του ἀκούεται ὡς τὰ σήμερα μὲ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι: «Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια...».

Καὶ ἀπὸ τὸ Σούλι, στὴ Δυτ. Μακεδονία

Στῆς Σιάτιστας τὴν πόλη. Τότε, ποῦ κηρύχθηκε ἡ ἐπανάσταση τοῦ Βούρινου τὸ 1878. Ἡρωίδα ἐδῶ, νέα Σπαρτιάτισσα καὶ νέα Σουλιώτισσα, ἀναδειχτήκε ἡ καπετὰν Περιστέρα. Νέα στὴν ἡλικία ἡ Περιστέρα, δεκαοχτὼ χρόνων, φορώντας ἀντρικὰ καὶ

πάνοπλη, ἀνέβηκε στὰ λημέρια τοῦ ἀδελφοῦ της Γούλα Κράκα καὶ κατατάχτηκε σὰν ἀπλὸς κλέφτης. Γρήγορα ὅμως πήρε θέση ποῦ ταίριαζε στὴν παλικαριά της. Ἡ τόλμη της, ἡ εὐθυκροισία της, ἡ γρηγοράδα στὶς ἀποφάσεις της, ἡ εὐστοχία στὸ βόλι καὶ ἡ περιφρόνησή της στὸν κίνδυνο, συνετέλεσαν ὥστε ὅλοι οἱ ἐπαναστατημένοι Μακεδόνες νὰ τὴν περιβάλλουν μὲ σεβασμό, θαυμασμό καὶ ἐκτίμηση. Στὶς μάχες μὲ τοὺς Τούρκους ἔτρεχε σὰν λιονταρίνα στὴ φωτιὰ καὶ οἱ ἄνδρες, ἠλεκτριζομένοι ἀπὸ τὸ παράδειγμά της, ἐξοικειώνονταν μὲ τὸν κίνδυνο. Γενναῖα, πολυμήχανη καὶ ἀποφασιστική, τρομοκρατοῦσε τ' ἀσκέρια τῶν Τούρκων.

Ἀργότερα ἔκανε δικό της σῶμα ἀνδρῶν μὲ πρωτοπαλικάρο τὸν Περγίκη καὶ πήρε μέρος στὴ μάχη καὶ κατάληψη τῆ Φλώρινας στὰ 1879. Καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Αὐτὴ εἶναι ἡ Δυτικομακεδόνισσα, Σιατιστινὴ καπετὰν Περιστέρα, ποῦ ἡ φωτογραφία της δεσπάζει σήμερα στὰ σπίτια τῶν Σιατιστινῶν.

Καὶ ἀπὸ τὴ Δυτ. Μακεδονία στὴ Θράκη

Στὴν παράλια πόλη τῆς Αἴνου τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἐκεῖ νὰ πάμε. Γιὰ νὰ ἀναφέρουμε καὶ νὰ θαυμάσουμε μιὰ ἄλλη ἥρωίδα Ἑλληνίδα. Τὴν καπετάνισσα Δόμνα Βισβίζη.

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 119 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

ἐσχάτη ἡμέρα «ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθῶσονται» διὰ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως. Τότε «ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος» (Α' Κορ. ιε' 26). «Τῇ μὲν οὖν δυνάμει καὶ νῦν κατήρηται, τῇ δὲ ἐνεργείᾳ τότε» (Χρυσόστομος). Ὁ διάβολος καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης θὰ βληθοῦν στὴν «λίμνην τοῦ πυρός» (Ἀποκ. κ' 10.14), ποῦ σημαίνει τὴν ὀριστικὴν νίκη κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ θανάτου («ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι», Ἀποκ. κα' 4). Ἡ εὐχὴ ὅμως, ὅπως καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, οἱ πατέρες καὶ οἱ ἱεροὶ ὑμνογράφοι, ἀναφέρονται ὄχι στὴν καταπάτηση ἢ κατάργηση τοῦ διαβόλου ἢ τοῦ θανάτου ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ δὲν ἔγινε ἀκόμη παρὰ μόνον δυνάμει, ἀλλὰ στὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος, τὸ ἐπαναλαμβάνουμε, κατεπάτησε καὶ κατήρησε τὸν διάβολο καὶ τὸν θάνατο καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ. Ἐπομένως διόρθωση τῆς εὐχῆς βάσει «θεολογικῶν» κριτηρίων εἶναι σχολαστικὴ καὶ ἄστοχη. Καιρὸς νὰ συνοψίσουμε:

Ἡ ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ κειμένου τῆς εὐχῆς «Ὁ

Θεὸς τῶν πνευμάτων...» εἶναι: «ὁ τὸν θάνατον καταργήσας τὸν δὲ διάβολον καταπατήσας», ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ δοκιμότερα καὶ παλαιότερα χειρόγραφα. Ἡ μεταγενεστέρα μορφή ποῦ ἐπεκράτησε «ὁ τὸν θάνατον καταπατήσας τὸν δὲ διάβολον καταργήσας», ὀρθὴ καὶ αὐτὴ ὅπως καὶ ἡ πρώτη ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο, προήλθε ἀπὸ ἐπίδραση τῆς ὑμνογραφίας, ὅπου ἡ ἔκφραση «τὸν θάνατον (κατα)πατήσας» εἶναι συχνότερη λόγῳ τῆς ζωηρότητας καὶ τῆς παραστατικότητάς της. Καὶ οἱ δυὸ παράλληλες φράσεις εἶναι ταυτόσημες ἢ σχεδὸν ταυτόσημες καὶ ἀναφέρονται στὴν κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ διαβόλου νίκη τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ σταυρικοῦ ἐκουσίου θανάτου Του καὶ τῆς ἐνδόξου ἀναστάσεώς Του. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴ ὁ διάβολος καὶ ὁ θάνατος ἔχασαν μὲν τὴν δυνάμη τους, ἀλλ' ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται μέχρι τῶν ἐσχάτων. Ὁ ἄνθρωπος ἀκόμη ὑπόκειται στὸν πειρασμὸ τοῦ διαβόλου καὶ στὴν φθορὰ τοῦ θανάτου. Ἡ εὐχὴ ὅμως ἀναφέρεται στὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό.

Ἀποφασιστικὴ κι αὐτὴ ἡ ψυχὴ. Ἡρωικὴ. Καρτερικὴ. Ψύχραιμη. Ὁ σύζυγός της εἶχε μνηθεῖ ἀπὸ τοὺς πρώτους στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία, πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση καὶ εἶχε προσφέρει πολλὰ ποσὰ γιὰ τὸν Ἀγώνα. Ὅταν κηρύχθηκε ἡ Ἐπανάσταση καὶ ἐκεῖνος ἀποφάσισε νὰ ἀνοιχθεῖ μὲ τὸ στόλο του στὸ πέλαγος γιὰ νὰ συμβάλει στὸν ἀγώνα δυναμικά, εἶπε στὴ γυναῖκα του: «Σὺ τί θὰ κάνεις τώρα; Θὰ μείνεις κοντὰ στὸν πατέρα σου μὲ τὰ παιδιὰ στὴν Αἴνο;».

Ἡ γενναία σύζυγός του Δόμνα, χωρὶς πολλὴ σκέψη, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀποφασιστικά: «Μαζί σου στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο... γιὰ τὴν πατρίδα μὲ τὴ βοήθεια τῆς Παναγίας, πού θὰ προστατέψει τὸ Γένος μας».

Ἔτσι καὶ ἔγινε. Δίπλα στὸν καπετάνιο σύζυγό της κι αὐτὴ. Καὶ γενναία, ὅπως καὶ ἐκεῖνος. Μὲ τὰ ὀκτὼ μικρὰ βρῖκια, τὰ ἱστιοφόρα πλεούμενα τῆς ἐποχῆς, καὶ μὲ τὴ ναυαρχίδα «Καρτερία», τὸ μεγάλο βρῖκι, τὸ ὁποῖο διέθετε 16 κανόνια, 24 μπουκαπότες, καταπακτές, 2 μεγάλα ἀμπάρια, ἀποθήκες πυρομαχικῶν, αἶθουσα συνεδριάσεων καὶ πλήρωμα 140 ἄνδρες, πλευρίζουν τὴ Χαλκιδική, τὶς Σποράδες, τὴν Εὐβοία, τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ χτυποῦν ἀλύπητα τὸν ἐχθρὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στόλαρχος ὁ ἄνδρας της, ὁ καπετὰν Ἀντώνης. Κι ὅταν ἐχθρικό βόλι ἀφήνει νεκρὸ τὸν στόλαρχο, τότε ἀναλαμβάνει ἡ ἴδια. Αὐτὴ ἡ Θρακιώτισσα Βισβίζη. Αὐτὴ ἡ λεβεντομάννα.

Ὁρθὴ ἡ νέα καπετάνισσα Δόμνα στὸ κατὰστρομα, συνεχίζει ἡρωικὰ τὸν ἀγώνα ἀπὸ τὴ θάλασσα σὲ συνεργασία πάντα μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς στεριᾶς. Μὲ τὰ κανόνια της σφυροκοπεῖ τὶς θέσεις τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ καὶ συμβάλλει μέρα μὲ τὴ μέρα στὴ νίκη, ὥσπου ἀνέτειλε ἡ πολυπόθητη λευτεριά. Εὐτυχισμένη, τότε, περνάει τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς της ἀρχικὰ στὴ Μύκονο καὶ ἀργότερα στὸν Πειραιά, ὅπου ἡ θρυλικὴ Θρακιώτισσα Καπετάνισσα πεθαίνει σὲ ἡλικία 66 χρόνων, μὲ βαθιὰ τὴν ἱκανοποίησι ὅτι σὰν Ἑλληνίδα πολέμησε μὲ ὅλη της τὴν ψυχὴ «γιὰ νὰ κισθεῖ τὸ χρυσὸ παλάτι τῆς λευτεριάς».

Καὶ ἀπὸ τὴ Θράκη, στὶς Σπέτσες καὶ τὴ Μύκονο

Γιατὶ ἐκεῖ; Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Γιὰ νὰ ἀναφέρουμε καὶ νὰ θαυμάσουμε μιὰ ἄλλη Ἑλληνίδα ἡρωίδα. Τὴ Σπετσιώτισσα Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα. Στὴ φυλακὴ γεννήθηκε ἡ γυναῖκα αὐτὴ. Στὴν Κωνσταντινούπολη. Τὴ μέρα πού ἡ μάνα της, ἡ Σκεῦω, πῆγε νὰ ἐπισκεφθεῖ τὸν ἄνδρα της, πού ἦταν φυλακισμέ-

νος γιὰ τὴ συμμετοχὴ του στὴν Ἐπανάσταση τοῦ Μοριά στὰ 1769.

Ἡ γέννησή της στὴ φυλακὴ, γιὰ τὴν ὁποία τῆς ἔκαναν λόγο οἱ δικοὶ της, καὶ τὰ θούρια τοῦ Ρήγα μαζί μὲ τὰ κλέφτικα τραγούδια, ἀναψαν μέσα στὴν ψυχὴ της, σὰν μεγάλωσε, τὸν πόθο «καλύτερα μιὰς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ, παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ».

Μ' αὐτὸν τὸν πόθο μπαίνει στὸν ἀγώνα. Μπαίνει μὲ τὸν πολεμικὸ της στόλο. Μὲ τὰ τέσσερα ἐξοπλισμένα πλοῖα της καὶ τὴν ναυαρχίδα «Ἀγαμέμνων», πού διαθέτει 18 μεγάλα κανόνια. Στὰ τρία καπεταναῖοι τὰ παιδιὰ της. Στὸν «Ἀγαμέμνονα» καπετάνισσα ἡ ἴδια ἡ Μπουμπουλίνα.

Κυριαρχεῖ στὴ θάλασσα ὁ στόλος τῆς Σπετσιώτισσας καπετάνισσας. Ἀλλὰ καὶ στὴ στεριὰ διαθέτει ἐπιλεκτὸ σῶμα Σπετσιωτῶν. Στὶς μάχες πού ἀκολουθοῦν κανονιοβολεῖ ἀδιάκοπα τὶς θέσεις τῶν Τούρκων. Καὶ ἡ μία νίκη διαδέχεται τὴν ἄλλη. Στὴν κατάληψη τῆς Τριπολιτσᾶς μπαίνει ἀρματωμένη πάνω στὸ ἄλογό της μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς.

Στὴν πολιορκία τοῦ Ναυπλίου δείχνει ὄλο της τὸν ἡρωισμό. Ἡ ἡρωίδα Ἑλληνίδα σὲ ὄλο τὸ μεγαλεῖο της. «Ὁρθὴ στὸ καράβι της, ἀφοβὴ καὶ γενναία, μὲ μάτι ἀστραφτερό, δείχνει στοὺς ναῦτες της τὰ ὄχρωμάτα τοῦ Ναυπλίου. Ἐχει τὸ γενικό πρόσταγμα. Τοὺς παρακινεῖ στὴν ἔφοδο...». Κι ὅταν ἡ καπετάνισσα βλέπει μερικοὺς ναῦτες της νὰ δειλιάζουν ἀπὸ τὰ πυκνὰ πυρὰ τῶν Τούρκων, βγάζει δυνατὴ τὴ φωνὴ καὶ τοὺς ἐπιπλήττει: «Εἶστε, λοιπόν, γυναῖκες καὶ ὄχι ἄνδρες; Ἐμπρός, πολεμάτε σὰν Ἑλληνες!». Καὶ τὸ Ναύπλιο ἔπεσε.

Ἐδωσε ἡ ἡρωίδα αὐτὴ γυναῖκα, πού μέσα στὴν καρδιά της ἔκλεισε τὴν πατρίδα, ὅ,τι περισσότερο μπορούσε νὰ δώσει. Πολεμοφόδια καὶ τροφὲς στοὺς μαχητές. Χρήματα πολλά. Ὅλα της τὰ χρήματα. Ὅλη της τὴν περιουσία. Καὶ κάτι περισσότερο. Ἐδωσε τὰ παιδιὰ της. Ἐδωσε τὸν ἑαυτό της.

Αὐτὴ εἶναι ἡ θρυλικὴ Μπουμπουλίνα. «Τὸ ὄνομά της ἔμεινε στενὰ συνδεδεμένο μὲ τὶς φλόγες τοῦ πολέμου. Τὸ ὄνομά της, πού ἡ φήμη τὸ ἔφερε σ' ὄλο τὸν κόσμο, ἀντηχεῖ ἀκόμη σὰν κρότος τηλεβόλου. Καὶ θὰ ἀντηχεῖ, γιὰ νὰ ἐμπυχνώνει πάντα κάθε ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ νὰ τῆς δείχνει τὸ δρόμο τῆς θυσίας». Ἐκφραστικὸ καὶ τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι γιὰ τὴ Σπετσιώτισσα ἡρωίδα μας:

«Στεριὰ μᾶς δέρνει ὁ Πρίγκιπας,
πελάγου ἡ Μπουμπουλίνα...»

(Συνεχίζεται)

ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Πρότυπα καὶ παρομοιώσεις στὴν ὀρθόδοξη παράδοση*

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἐγγαμοὶ ἅγιοι καὶ μοναχικὲς ἀρετὲς

Ἡ θεολογικὴ αὐτὴ ἀλήθεια δὲν παραμένει γράμμα κενό, χωρὶς ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν πιστῶν. Αὐτὴ ἡ θεολογία γίνεται μίᾳ ἀλήθεια ἐνσαρκωμένη καὶ βιωμένη κατὰ πρῶτον στὴν ὑπαρξη τῶν *ἐγγάμων ἁγίων*. Ὁλόκληρη ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας καὶ πῶς ἰδιαίτερα ἡ ὀρθόδοξη ἀγιολογία μᾶς κάνει νὰ δοῦμε πῶς ὁ γάμος τους ἔγινε μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο «τόπος θεολογίας» καὶ θεοφανείας. Κατὰ τὴ διάρκεια ὄλων τῶν αἰῶνων τὴν ποιμαντικὴν πράξη τῆς Ἐκκλησίας ἀπασχόλησε τὸ νὰ δείξει στὰ ζευγάρια αὐτὸ τὸ δρόμο συνοδεύοντάς τα στὶς πολλαπλὲς σχέσεις στὶς ὁποῖες ἔπρεπε νὰ ἀνοίχουν. Ἡ ἀλήθεια στὴν Ἐκκλησία προτείνεται πάντα γιὰ νὰ βιωθεῖ. Γι' αὐτὸ ὁ γάμος καὶ ἡ οἰκογένεια συνιστοῦν ἕνα κατεξοχὴν ἀντικείμενο ἐκκλησιαστικῆς διαπομπάνσεως. «Σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς», ἡ μικρὴ ἐκκλησία ἐνσωματώνεται στὴν Ἐκκλησία σὰν ἕνα ζωντανὸ κύτταρο. Ξαναβρίσκεται ἔτσι στὸ φυσικὸ τῆς πλαίσιο αὐξήσεως καὶ προωθήσεως. Μὲ τὴν ἔνταξή της στὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας μέσω τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ἡ μικρὴ ἐκκλησία ἀναπτύσσεται καὶ αὐξάνει μέσα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας πού ζωοποιεῖται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Τὸ ζευγάρι, ἔχει ἔτσι τὴ δυνατότητα νὰ προχωρεῖ μέρα μὲ τὴ μέρα στὴν *πνευματικὴ του ζωὴ* πού δὲν εἶναι μίᾳ ζωὴ ἐξαυλωμένη, ἀλλὰ βιώνεται κατενώπιον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ διατηρεῖ ἀσφαλῆ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κατὰ παράδοσιν ὀρθοδόξου πνευματικότητος. Συμμετέχουν στὴν εὐχαριστιακὴ καὶ λατρευτικὴ ζωὴ, ἀσχοῦνται σὲ ὅλο τὸ εὖρος τοῦ ἀνθρώπινου δυναμισμού τῶν ἀρετῶν ἔχοντας συναίσθηση τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Ἐχουν ἐξάλλου συνείδηση τοῦ σχετικοῦ καὶ ὄχι ἀπόλυτου χαρακτήρα τοῦ δεσμοῦ τους καὶ προγεύονται τὴ Βασιλεία. Δὲν ἀφήνουν δηλαδὴ καμιά πλευρὰ ἀκα-

λιέργητη. Οὔτε τὴν *λειτουργικὴ, μουσικὴ* πλευρὰ, οὔτε τὴν *ἀσκητικὴ*, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν *ἐσχατολογικὴ* πλευρὰ.

Μποροῦν ἀκόμα νὰ οἰκειοποιηθοῦν τὶς ἀρχὲς τῶν λεγομένων *μοναχικῶν ἀρετῶν*: τῆς ὑπακοῆς ὡς ὑπακοῆς στὴν καθημερινότητα, τῆς *παρθενίας* ὡς σωφροσύνης, τῆς *ἀκτημοσύνης* ὡς πτωχείας ἐν Πνεύματι. Εἶναι εὐνόητο ὅτι μέσα σ' ἕνα τέτοιο πνευματικὸ κλίμα ὅλες οἱ πτυχὲς τῆς ἔγγαμης ζωῆς: κοινωνικὲς, βιολογικὲς, ἐρωτικὲς κ.τ.λ. καθαγιαζοῦνται στὴν πληρότητά τους.

Ἀσφαλῶς ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ διερωτηθοῦμε ἀν αὐτὸ τὸ «πολυδιάστατο ἄνοιγμα» τοῦ ζευγαριοῦ συνιστᾷ πραγματικὰ *προώθηση ἢ ἐπιβάρυνση*;

Τὸ ἐγχείρημα εἶναι δύσκολο, οἱ στόχοι δὲν ἔχουν τέλος. Πῶς νὰ θέσεις στὴν πράξη τὴν ἐνότητα, τὴν ἀγιότητα, τὴν καθολικότητα καὶ τὴν ἀποστολικότητα τοῦ γάμου σου καὶ τῆς οἰκογενείας σου; Δεσμεύεσαι σ' ἕνα ἔργο πού οἱ στόχοι του εἶναι ἀπεριόριστοι.

Ἐκκλησιαστικότητα

Τὸ ἔργο ὅμως αὐτὸ εἶναι οἰκεῖο, δὲν εἶναι ξένο. Ἐδῶ εἶναι ἡ στιγμή νὰ θυμηθοῦμε πῶς προτείνοντας τὸ *μοντέλο τῆς Ἐκκλησίας* ὡς πρότυπο γιὰ τὴ μικρὴ ἐκκλησία ἀγγίζουμε τὴ θεμελιώδη *ἐκκλησιαστικότητα* τοῦ γάμου πού θεωρεῖται συμβολικὴ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ παράδοση δὲν προτείνει στοὺς συζύγους νὰ φθάσουν σὰν ἀντικειμενικὸ στόχο κάτι τὸ ἐξωτερικὸ σ' αὐτούς. Πρόκειται γιὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς μικρῆς κατ' οἶκον ἐκκλησίας τους. Ἐκεῖνο πού προέχει εἶναι νὰ συγκρατήσουμε τὴ *δυναμικὴ* ἔποψη τοῦ προτύπου, ἔποψη πού παρουσιάζει τὴν ἐκκλησία σὰν ἕνα *οἰκοδόμημα ἀτελείωτο* (οἰκοδομῆ), δηλαδὴ ἕνα συνεχὲς γινόμενον, πού ἐκτείνεται μέσα σὲ χώρο καὶ τὸ χρόνο. Ἡ ἀπόκτηση τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴ μικρὴ ἐκκλησία ἀναγγέλλεται σὰν μίᾳ διαδικασίᾳ βραδεία καὶ συνεχῆς. Στὴν ὁδουσί τους οἱ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 121 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

σύζυγοι θά επιτυγχάνουν πάντα στόχους προσωρινούς. Έδώ, ή εικόνα πού μάς προβάλλεται από τήν έτυμολογία στήν αρχαία έλληνική γλώσσα τής λέξεως «τέλος» θά μπορούσε νά μάς δώσει κάποια ιδέα γι' αυτά τά τέλη δίχως τέλος, τά άτέλεστα τέλη. Η λέξη τέλος προέρχεται από ρίζα πού προσδιορίζει έκεινο τό σημείο του άγρου όπου ο γεωργός έκτελεί μισή στροφή γιά ν' άνοιξει ένα καινούριο αύλακι. Η εικόνα μιλάει από μόνη της. Έπιτρέπει νά δούμε μία πληθώρα τεματίων πού είναι ταυτόχρονα και καινούργιες άφετηρίες.

Μία τέτοια δυναμική αντίληψη του προτύπου μπορεί νά μάς καταστήσει άσφαλώς πιό ρεαλιστές στήν αντιμετώπιση ποικίλων δυσκολιών και πιό αισιόδοξους στήν τάση μας γιά τό καλύτερο κατά τήν πορεία μας. Αντίθετα, μία στατική αντίληψη του ιδεώδους θά μπορούσε νά μάς άποθαρρύνει ήδη από τά πρώτα βήματα.

Άσφαλώς δέν είναι του παρόντος νά μιλήσουμε γιά τίς δυσκολίες στήν πραγματοποίηση του προτύπου. Δυσκολίες από τό ένα μέρος πού συνεπάγεται ή μετάδοση του όρθοδόξου μηνύματος περί γάμου' δυσκολίες από τό άλλο μέρος στά προσκόμματα πού τά ζευγάρια όφείλουν νά υπερπηδήσουν γιά ν' άποδεχτούν αυτό τό μήνυμα και νά τό μεταγράψουν στήν καθημερινή ζωή. Έμποδίζονται από πιέσεις προσωπικής τάξεως και από δεσμεύσεις του κοινωνικού περιγύρου στον όποιο είναι ένταγμένοι.

Είν' αλήθεια ότι τά ζευγάρια δοκιμάζουν κάποια δυσκολία γιά ν' αναγνωρίσουν τίς διαστάσεις τής Έκκλησίας και τούς δείκτες τους στον δικό τους τόν γάμο. Από μία άποψη ή κατάσταση μέσα στήν κοινωνία έχει γίνει ένοχλητική γιά όλους αυτούς πού θέλουν νά εργασθούν προς τήν κατεύθυνση τής μικρής έκκλησίας' ή πολιτεία επιβαρύνει ένίοτε αυτήν τήν συγκυρία προωθώντας όρισμένα νομοσχέδια, των όποιων ή βαρύτης είναι συζητήσιμη.

Οικογενειακό - έκκλησιολογικό μοντέλο διαποίμανσης

Έδώ πρωτεύουσα θέση και πρωταγωνιστικό ρόλο μπορεί νά διαδραματίσει ή Έκκλησία, ή όποια όταν χαρακτηρίζει τήν οικογένεια ως μικρή έκκλησία επιφυλάσσει γιά τόν έαυτό της τό ρόλο τής μεγάλης οικογένειας. Είτε τό θέλουμε είτε όχι τό έκκλησιολογικό μοντέλο είναι, άν μου επιτρέπεται τήν έκφραση, «οικογενειακό - οικογενειοκρατικό».

Ο Θεός είναι Πατέρας' Υιός είναι ό Λόγος

του Θεού' ή Έκκλησία χαρακτηρίζεται ως «Μήτηρ Έκκλησία». Η Παναγία μας δέν είναι μόνο Μητέρα του Θεού αλλά και μητέρα όλων μας. Ο Ιερεύς χαρακτηρίζεται ως πατήρ, ή ήγουμένη ως μητέρα και ή πρεσβυτέρα καλείται στή Ρωσία μητρούλα. Βρισκόμαστε πράγματι μπροστά σ' έναν «οικογενειακό άστερισμό» όταν θελήσουμε νά περιγράψουμε τίς μεταξύ των χριστιανών σχέσεις μέσα στήν Έκκλησία. Έξάλλου, όχι τυχαία καλούμεθα άδελφοί και άδελφές έν Χριστώ, μέ πρωτότοκο άδελφό τόν ίδιο τόν Κύριο, ό όποιος, ως όδός μας όδηγεί προς τόν Πατέρα. «Ουδείς έρχεται προς τόν πατέρα, ει μή δι' έμου» (Ιωάννου ιδ' 6). Έτσι έντασσόμαστε όλοι στή μεγάλη οικογένεια του Θεού, έναλλασόμενοι σέ ποικίλους και διαφόρους οικογενειακούς ρόλους. Μοναδικό μας μέλημα είναι νά κάνουμε τό θέλημα του Πατέρα, πού συνιστά προϋπόθεση αυτής τής μεγάλης ένταξης. Ο ίδιος ό Κύριος μάς είπε: «όστις γάρ άν ποιήση τό θέλημα του πατρός μου του έν ουρανοίς, αυτός μου άδελφός και άδελφή και μητηρ έστίν» (Ματθαίου ιβ' 50).

Άναπληρωματικότητα

Αυτό βέβαια συνεπάγεται όρισμένες ύποχρεώσεις αλλά και δικαιώματα. Και ό επίσκοπος και οι ιερείς και τά μέλη τής ένορίας αναλαμβάνουν ή πρέπει νά αναλάβουν έστω και άναπληρωματικά τό ρόλο τής οικογένειας. Αυτή ή μεγάλη οικογένεια αναλαμβάνει νά θεραπεύσει τά άσθενή και νά αναπληρώσει τά έλλείποντα τής μικρής. Αυτό δέν σημαίνει νά αντικαταστήσει ή νά ύποκαταστήσει τή φυσική οικογένεια. Θα προσπαθήσει νά αναπληρώσει αλλά και νά ύπομνήσει στή μικρή οικογένεια, ότι ή θέση της είναι μέσα στή μεγάλη οικογένεια τής Έκκλησίας. Υπ' αυτή τήν όπτική γωνία όποιαδήποτε παροχή βοήθειας και ποιμαντική συμπαραόσταση θεμελιώνεται έκκλησιολογικά και άνοίγεται στίς διαστάσεις τής Έκκλησίας.

Άσφαλώς, στό τέλος αυτής τής εισηγήσεως, και έχοντας αναλύσει διεξοδικά, όσο επέτρεπαν τά χρονικά πλαίσια αυτού του συμποσίου τό θέμα μας, θά πρέπει νά διερωτηθούμε κατά πόσον μπορούμε νά έρμηνεύσουμε έναν κόσμο πού γίνεται όλο και πιό πολύπλοκος, μένοντας προσκολλημένοι στα παλαιά πρότυπα. Είναι ένα δύσκολο έρώτημα. Η άπάντηση όπωσδήποτε διευκολύνεται όταν δοθεί ή δέουσα προσοχή στήν ευελιξία και στον δυναμισμό του προτεινόμενου από τήν παράδοση προτύπου, τό όποιο είναι επιδεικτικό, όπως έχει άποδειχθεί στήν ιστορία του, μετατυπώσεων και παρομοιώσεων.

ΙΕΡΩΣΥΝΗ: Τιμὴ καὶ εὐθύνη*

Τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. ΧΡΥΣ. Π. ΑΒΑΓΙΑΝΟΥ

5. Δοκιμασία

Μέσα σ' αὐτές, λοιπόν, τὶς συνθήκες, οἰκογενειακές, ἐκπαιδευτικές, κοινωνικὲς ἀνδρώνεται ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀσκήσει τὸ τιμητικότερο, τὸ ἰερότερο, τὸ σπουδαιότερο καὶ τὸ πιὸ χρήσιμο ἔργο πάνω στὴ γῆ. Ἔργο κατ' ἐξοχὴν ὑπεύθυνο, ποὺ θὰ ἔπρεπε — σύμφωνα μὲ ὅσα πιστεύουμε — νὰ τὸ ἀσκοῦσαν ἄγγελοι. Ὄντα μὲ ψυχὴ πεντακάθαρη, μὲ παρρησία μπροστὰ στὸ Θεό, ὅπως τοῦ Μωυσέως, τοῦ Προφήτη Ἡλία, τῶν Ἀποστόλων. Διότι καὶ ὁ ἱερεὺς, ὅπως ὁ Μωυσῆς, βρίσκεται μπροστὰ στὴ φλεγόμενη καὶ μὴ καίομενη βάτο τοῦ ὑπερφυοῦς Μυστηρίου, θεόπτης, συνομιλητῆς τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ὁ λειτουργὸς παρακαλεῖ, ὅπως ὁ Προφήτης Ἡλίας, νὰ κατέβει ὄχι φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀλλὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα νὰ ἐπιφοιτήσει ἐπάνω στὴν ἀναίμακτη θυσία, ποὺ προσφέρει. Διότι καὶ ὁ ἱερουργὸς τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας ἔλαβε, ὅπως οἱ Ἀπόστολοι, τὴ θεία ἐντολὴ «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν...», καταγγέλοντας διὰ βίου τὸν θάνατο καὶ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου...

Τί φοβερὴ, τί σκληρὴ δοκιμασία. Ἄνθρωπος, ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἄνθρωποι, μὲ πειρασμοὺς καὶ πάθη, «σαρκὶ καὶ αἵματι συμπελεγμένος» μὲ ποικίλες, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ὑποχρεώσεις, βιοτικὲς, κοινωνικὲς, μὲ σύζυγο, μὲ παιδιὰ, νὰ ξεχωρίζει ξαφνικὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, μὲ τοὺς ὁποίους τόσο συγγενεῦει, καὶ νὰ ἀναλαμβάνει νὰ «διαδραματίσει» πρὸς χάρι τους, γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους, ρόλο ὑπερκόσμιο, οὐράνιο, ἐνώνοντας μὲ τὸ ἄτομό του γῆ καὶ οὐρανό, τὸ Θεό μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Κατεβάζοντας τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ! Ὅποιος δὲν εἶναι κληρικὸς ἀδύνατον νὰ καταλάβει αὐτὴν τὴν ἀντινομία, νὰ νιώσει αὐτὴν τὴ δεινὴ δοκιμασία.

Ἄλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καθιερώθηκε τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης. Ἄν ἐπρόκειτο γιὰ μίαν ἀπλή, συνηθισμένη ὑπηρεσία, ποιά ἢ ἀνάγκη ἱερώτατης Ἀκολουθίας, συνδεδεμένης μάλιστα ἀπαραιτήτως μὲ τὸ Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας; Τὴ φοβερὴ καὶ συγκινητικὴ ἐκεῖνη ὥρα ὁ ὑποψήφιος ἱερεὺς παίρνει τὸ «χάρισμα τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν» τοῦ τελε-

ταρχοῦντος Ἐπισκόπου (Β' Τιμ. 1,6). Τότε ἡ παντοδύναμη θ. Χάρις «ἢ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα» θέτει αὐτόματα — τί μυστήριον! — τέρμα στοὺς φόβους, στὶς ἀμφιβολίες καὶ τοὺς δισταγμοὺς τοῦ μέχρι πρὶν λίγο ὑποψηφίου ἱερέως.

Γεμίζει τὸ ἔσωτερικὸ του μὲ μίαν ἀπροσδιόριστη δύναμη. Μὲ ἀνεزمήνευτη αὐτοπεποίθηση. Μὲ θεία ὀρμὴ γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἱερῆς ἀποστολῆς. Τώρα ἐνισχυμένος «τῆ δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» μπαίνει μὲ θάρρος στὸν ἀμπελώνα τοῦ Κυρίου γιὰ νὰ προσφέρει τὸν ἑαυτό του στὴ θεία διακονία.

6. Σήμερα

Ἄλλὰ πάλι δὲν παύει νὰ ἔναι ἄνθρωπος, ἐργαζόμενος τὸ θεάρεστο καὶ σωτήριο ἔργο του σ' ἓνα ὠρισμένο τόπο καὶ σὲ μίαν ὠρισμένη ἐποχὴ. Αἰσθάνεται ὅτι ἔχει νὰ παλαίψει μὲ τὴν ἀδυσώπητη πραγματικότητά, μὲ ἀνάγκες καὶ προβλήματα ὑλικά, τοῦ κόσμου τούτου ἢ καὶ μὲ τὸν «παλαιὸν ἄνθρωπο», τὸν κακὸ ἑαυτό του. Μὲ πράγματα καὶ καταστάσεις, ποὺ σκιαίζουν τὸ φωτεινὸ ἰδεῶδες του. Ν' ἀγωνισθεῖ γιὰ ὅσα πιστεύει ἀκραδάντως γιὰ τὴν ἀποστολή, ποὺ ἀνέλαβε νὰ φέρει εἰς πέρας.

Μάλιστα ἐποχές, σὰν τὴ δική μας, μὲ ἔντονο καὶ διάχυτο τὸ ὑλιστικὸ καὶ εὐδαιμονιστικὸ πνεῦμα, σὰν ἰσχυρὸς μαγνήτης προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀποσπάσει ἀπὸ τὸν κόσμο του. Νὰ ὑποβιβάσει, νὰ ὑποτιμήσει τὸ πνευματικὸ του «ῦψος». Καὶ μάλιστα, ὅταν συνδυάσει καὶ τὴν οικονομικὴ κατάσταση τοῦ λειτουργοῦ, ἢ ὁποῖα δὲν διαφέρει ἀπὸ αὐτὴ τοῦ σημερινοῦ μέσου δημοσίου ὑπαλλήλου.

Ὅπως καθαρὰ ἐτόνισε Ἐπίσκοπος τῶν ἡμερῶν μας, «ἄς μὴν τρέφουμε ψευδαισθήσεις, ὁ σεβασμὸς στὸν ἱερωμένο, ἀκόμη καὶ πρὸς τὸν Ἀρχιερέα, δὲν εἶναι πιὰ κάτι τὸ δεδομένο. Ἄν θέλει μᾶς σέβεται». Ἐννοεῖται, ὅτι τοῦτο ἰσχύει γιὰ τοὺς πολλοὺς, τῶν ὁποίων οἱ δεσμοὶ μὲ τὴν Ἐκκλησία εἶναι χαλαρώτατοι.

Ἄς ἐπιστρέψουμε ὅμως στὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸν χειρότερο ἐχθρὸ μας. Καὶ πῶς νὰ μὴν εἶναι ἐχθρὸς μας, ὅταν «ἢ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος» (Γαλ. 5,17),

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 123 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

οί δὲ τοῦ Χριστοῦ ὀφείλουν νὰ «σταυρώσουν τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις» (Γαλ. 5,24);

Καὶ ὁ ἱερεὺς πόσο ἄραγε μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ στὸ δυνατὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς του; Γιὰ παράδειγμα, ὁ ἱερεὺς στὰ χρόνια τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τοῦ Μωραϊτίδη, οἱ ὁποῖοι μὲ τόση χάρη μᾶς ἀπεικόνισαν στὰ διηγήματά τους τὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς των, ὅταν τελείωνε τῆ Θεία Λειτουργία θὰ πῆγαινε στὸ καφενεῖο νὰ καθήσει, νὰ ξεκουρασθεῖ. Ἐκεῖ θὰ ἔπινε τὸν καφέ του. Ὅλοι θὰ τοῦ ἔδειχναν τὸ σεβασμὸ. Ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ ἀγᾶς περνώντας θὰ τοῦ ἀπένειμε τὸ σεβασμὸ στὸ ἀξίωμα του, ἔστω «μετ' εὐσεβάστου οἴκτου»⁶. Ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες θὰ «προσηκόνονταν»⁷ στὴν ἐμφάνισή του, καθότι ἐρχόταν ἀπὸ τῆ Θεία Λειτουργία! Ἀπὸ τὴν τέλεση τοῦ φρικτοῦ μυστηρίου!

Σήμερα ὁμως! Πόσοι ἄνδρες καὶ πόσες γυναῖκες ἔχουν μέσα τους αὐτὴν τὴν αἴσθηση τοῦ «μυστηρίου», τοῦ «mysterium tremendum» ὥστε νὰ ὑποδεχθοῦν ἀνάλογα τὸν λειτουργό; Ἐδῶ πὰ τὸ θέμα δὲν εἶναι ὑπόθεση σεβασμοῦ ἀπλῶς, κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς, ἀλλὰ ὑπόθεση πίστεως. Ἡ καλύτερα θρησκευτικῆς ἀγωγῆς. Παιδιά, νέοι, τί διδάχθηκαν στὰ σπίτια τους, ἢ στὰ σχολεῖα γιὰ τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ ξέρουν τί σημαίνει λειτουργὸς τῶν Μυστηρίων τῶν πνευματικῶν; Ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία μᾶζι μὲ τὴν θρυλούμενη «ἀπομυθοποίηση» τῶν πάντων ἔκαμαν τὸ «θαῦμα» τους! Ἐξάλλου, ψάξτε στὰ πρῶτα βιβλία τῶν παιδιῶν μας, στὰ γνωστά μας «Ἀναγνωστικά». Θὰ βρεῖτε ἓνα κείμενο, ποῦ θὰ ἐνσταλάζει σὺν ἀθῶες παιδικῆς ψυχῆς τὸ σεβασμὸ, τὸ δέος γιὰ τὰ ἱερὰ Μυστήρια καὶ τὸν λειτουργό τους;

Ἀρκετὰ «χριστιανόπουλα» σήμερα δὲν διαφέρουν στὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς «μοσχολάγκες» τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, ποῦ περιγράφει ὁ Παπαδιαμάντης στὸν «Καλόγερο» του⁸, οἱ ὁποῖοι φώναζαν στὸν πτωχὸ μοναχό, τὸ νεωκόρο, τὸ Νήφωνα, νὰ ἐτοιμασθεῖ γιὰ βάπτισμα κατ' οἶκον:

—Καλόγερε, ἔχουμε βάπτισμα. Ἐτοίμασε τὰ σῦνεργα... ἐννοώντας «σῦνεργα» τὴν κολυμβήθρα, τὸ μυροδοχεῖο καὶ ὅσα χρειάζονται γιὰ τὸ Μυστήριον.

Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀποκαρδιωτικὴν στάση τοῦ κόσμου ἀπέναντι στὸν λειτουργό τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ πειρασμοὶ σήμερα εἶναι καὶ περισσότεροι καὶ προκλητικότεροι. Μάλιστα ἡ καταπληκτικὴ τεχνολογικὴ ἀνάπτυξη μπορεῖ

νὰ τοὺς φέρει πολὺ κοντὰ του. Στὸ σπίτι του. Στὸ δωμάτιό του. Πόση ψυχικὴ δύναμη χρειάζεται, αὐτοσεβασμὸς καὶ συναίσθηση, ὥστε ὁ ἱερεὺς νὰ καταβάλλει ἀκόμη καὶ τὸν πειρασμὸ τῆς περιέργειας καὶ νὰ φυλάξει τὸ ἱερατικὸ του μέλαθρο, τὴν ἱερατικὴν του ἐστία, καθαρὴ ἀπὸ σημερινὰ ἐξεζητημένα καὶ χαμηλῆς πνευματικῆς στάθμης προϊόντα τῶν ὀπτικοακουστικῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας καὶ ψυχαγωγίας τῆς ἐποχῆς μας...

7. Οἱ «τριωβολιμαῖοι»

Ὅλα αὐτὰ, ἡ ἀσεβῆς στάση μερικῶν, οἱ ἐπικίνδυνοι πειρασμοί, δυσχεραίνουν τὴν θέση μας. Γίνονται «σκόλοπας». Ψυχικὸς πόνος καὶ ὀδύνη. Αἰτία ἀπαγορευτέων καὶ πικρίας, ἢ ὅποια δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθμισθεῖ ἀπὸ τὶς σχετικὰ καλῆς οἰκονομικῆς συνθήκας τῆς ζωῆς τοῦ σημερινοῦ ἱερέως.

Δὲν εἶναι μικρὸ καὶ ἀσήμαντο, ἓνας κατὰ πάντα ἀξιοσέβαστος κοινωνικὸς παράγοντας, λειτουργὸς τῆς ἀγιώτερης θρησκείας πάνω στὴ γῆ, ὁ ἱερεὺς, ποῦ θυσιάζεται γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ προκοπὴ τῶν ἄλλων, νὰ ὑβρίζεται καὶ νὰ διαπομπεύεται ἀπὸ «τριωβολιμαῖους» ἀνθρώπους. «Ἄλλὰ τιμάται, φησὶν, παρατηρεῖ ὁ ἱ. Χρυσόστομος. Ποῖα τιμῆ; Πένητες τριωβολιμαῖοι (μισῆς δραχμῆς, ἀσήμαντοι) βλασφημοῦσιν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς»⁹. Βλέπετε, Παῦλος ἦταν, ὁ μέγας καὶ πολὺς Ἀπόστολος, τὸ ἄνθος τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ὁ ἀφιλοκερδέστερος τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁμως πῶς ἐκφράζει τὸ παράπονό του στοὺς Κορινθίους. Πόσο τοὺς ἀγαποῦσε, ἐνῶ ἐκεῖνοι πόσο λίγο ἀνταποκρίνονταν στὴ μεγάλη πατρικὴ του ἀγάπη! «Περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν ἤττον ἀγαπῶμαι» (Β' Κορ. 12,15).

Ἄλλὰ θὰ ἀντεῖπει κάποιος. «Εἰς τοῦτο κείμεθα» (Α' Θεσο. 3,3). Εἶναι «προγεγραμμένον ἄνωθεν» νὰ εἴμαστε «ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων». Νὰ περιμένουμε διωγμούς, δύσκολες καταστάσεις, ἀφοῦ ὅπως εἶπε, «εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν καὶ ὑμᾶς διώξουσιν, εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσι» (Ἰω. 15,20).

(Συνεχίζεται)

* Συνέχεια ἀπὸ τὴν σελ. 123 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

6. Ἄ. Παπαδιαμάντη, Ὁ ἄβασκαμὸς τοῦ ἀγᾶ. Ἐκδ. «Σεφερλῆς», τ. Β', σ. 340.

7. Ἄ. Παπαδιαμάντη, Τὰ ρόδινα ἀκρογιάλια, ἐνθ' ἄν., τ. Γ', σ. 193.

8. Ἄ. Παπαδιαμάντη, Ὁ Καλόγερος, ἐνθ' ἄν., τ. Β', σ. 126.

9. Ἰ. Χρυσόστομος, Ὁμιλία Γ' Εἰς Πράξεις, ΑΑΠ 76,264.

Νεκτάριος Τέρπος

Ὁ Μοσχοπολίτης Διδάσκαλος τοῦ Γένους

Τοῦ κ. Μιχάλη Γ. Τρίτου, δ. Θ.

Ὁ Νεκτάριος Τέρπος, ὁ βλαχόφωνος βορειοηπειρώτης Διδάσκαλος τοῦ Γένους, ἀνήκει στοὺς λογίους καὶ ἐναρέτους κληρικούς ποὺ διακρίθηκαν στὰ μέσα τοῦ 17^{ου} αἰῶνος¹. Μὲ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὴ γενικότερη πνευματικὴ του δραστηριότητα συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴν ἀνάσχεση τοῦ κύματος τοῦ ἐξισλαμισμοῦ καὶ στὴν ἀποφυγὴ τοῦ ἐκτουρκισμοῦ στὶς ΒΔ ἀκρτικὲς περιοχὲς τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου.

Γεννήθηκε τὸ 1690 στὴ θεοφρούρητη², ὅπως ὁ ἴδιος τὴν ὀνομάζει, Μοσχόπολη τῆς Βορείου Ἡπείρου ἀπὸ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια ἐκλατινισμένων καὶ ἐξαλβανισμένων προγόνων, ποὺ ἀποκαλοῦνται ἀρβανιτόβλαχοι, ἀλλὰ πάντοτε ἦσαν ἀκραιφνεῖς Ἕλληνες³. Ἡ οἰκογένεια Τέρπου ἦταν ἀπὸ τὶς διασημότερες τῆς Μοσχοπόλεως καὶ μέλη τῆς ἀναφέρονται παντοῦ.

Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθε στὰ ὀνομαστὰ σχολεῖα τῆς γενέτειράς του καὶ τὰ ὀλοκλήρωσε στὴν περίφημη Νέα Ἀκαδημία τῆς Μοσχοπόλεως⁴, ἡ ὁποία ἀναδείχθηκε σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα πνευματικὰ ἰδρύματα τοῦ «ἐν αἰχμαλωσίᾳ» εὐρισκομένου Γένους.

Τὸ 1709 ὁ Νεκτάριος Τέρπος βρῖσκεται στὴ Σκήτη τῆς Ἁγίας Ἄννας στὸ Ἅγιον Ὄρος, στὰ κατάστιχα τῆς ὁποίας μνημονεύεται ὡς «Νεκτάριος ἱερομόναχος Βοσκοπολίτης». Εἶχε τόσο πολὺ κατὰξιοθεῖ ὡς θεολογικὴ αὐθεντία στὸ Ἅγιον Ὄρος, ὥστε ὁ Θεοδώρητος στὰ προλεγόμενα τῆς Ἑρμηνείας τῆς Ἀποκαλύψεως, ἡ ὁποία ἐκδόθηκε στὴ Λειψία τὸ 1800, δὲν δίστασε νὰ ἐπικαλεσθεῖ τὴ μαρτυρία του⁵.

Μετὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀρχικὰ ἐγκαταστάθηκε στὴν περίφημη Μονὴ τοῦ Ὁσίου Ναοῦμ Ἀρχίδος⁶ καὶ στὴ συνέχεια στὸ ἱστορικὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας Ἀρδενίτσας ἢ Ἀρδευούσης⁷, ποὺ δεσπόζει στὴν πεδιάδα τῆς Μεγάλης Μουζακιάς καὶ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἀξιολογότερες Μονὲς τῆς Μητροπόλεως Βελεγράδων⁸ (σημερινῆς Βερατίου, Αὐλώνος καὶ Καννίνης).

Ἡ ζωὴ τοῦ Νεκταρίου Τέρπου συνδέθηκε ἄμεσα μὲ τὴ Μονὴ τῆς Ἀρδενίτσας. Ἐκεῖ ἔζησε καὶ ἔδρασε γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ὡς μοναχός, πνευματικὸς καὶ ἡγούμενος. Ὡς ἡγού-

μενος ὁ Νεκτάριος ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴ συντήρηση καὶ ἀνακαίνιση τῆς Μονῆς καὶ τὴν ἐπάνδρωσή της μὲ πολλοὺς καὶ εὐλαβεῖς μοναχοὺς. Στὰ χρόνια τῆς διακονίας του ὡς ἡγούμενου ἢ Ἀρδενίτσα γνώρισε ἡμέρες μεγάλης ἀκμῆς καὶ ἀναδείχθηκε πνευματικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς μὲ εὐρύτατο κοινωνικὸ, ἐκπαιδευτικὸ, φιλανθρωπικὸ καὶ ἐθνικὸ ἔργο⁹. Ἦταν τόσο ταπεινὸς ὥστε, ὅταν ἡ ἀδελφότητά γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα δὲν τὸν ἐξέλεξε ἡγούμενο, συμμορφώθηκε μὲ τὴ θέληση τῆς πλειοψηφίας. Ὁ ἴδιος περιγράφει ὡς ἐξῆς τὸ σύνδεσμό του μὲ τὴν Ἀρδενίτσα: «Ἐγὼ ἔκτισα τὸ μισὸ μοναστήρι εἰς τὸν καιρὸν μου, ἀπόκτησα χωράφια καὶ ἀμπέλια, σταυροὺς καὶ εὐαγγέλια χρυσά, καὶ ἄλλα ἱερὰ σκευή, καὶ εἰς κοντολογία, οἱ μοναχοὶ περισσότεροι ἀπὸ τ' ἐμένα κουρεμένοι, καὶ ὁπότεν ἠθέλησαν μὲ ἐβγαλαν ἀπὸ τὸ ἡγουμενεῖον καὶ ἀπὸ τὸ κελλίον μου, ὅπου τὸ ἔκτισα ἀπατός μου, καὶ ἀφορμὴ σκανδάλου καὶ ζημίας τοῦ μοναστηρίου δὲν ἔκαμα καὶ πάλιν ὁπότεν ἠθέλησε τὸ κοινόβιον μὲ ἔβγαλαν προεστόν»¹⁰.

Μὲ ὀρητήριο αὐτὸ τὸ μοναστήρι ὁ Τέρπος ἄρχισε τὴ μεγάλη ἐθνικοθηρησκευτικὴ του δράση, ἡ ὁποία τοποθετεῖται στὸ χρονικὸ διάστημα 1720-1730. Κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ τὰ περισσότερα χωρὰ τῶν πεδινῶν περιοχῶν τῆς Ἀλβανίας ἐξισλαμίσθηκαν. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι κατὰ τὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ 17^{ου} αἰ. ὁ ἐξισλαμισμὸς ἐπεκτάθηκε καὶ σὲ χωρὰ τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, ἰδιαίτερα στὴν κεντρικὴ Ἀλβανία, καὶ συνεχίστηκε στὰ ἐπόμενα χρόνια μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξισλαμισθοῦν τὰ 2/3 τῶν Ἀλβανῶν¹¹.

Ἰσχυρὸς ἀνασχετικὸς φραγμὸς στὴν ἐξάπλωση τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τὸν 17^ο αἰ. στὴν Ἡπειρο καὶ τὴν Ἀλβανία στάθηκε ὁ Νεκτάριος Τέρπος, «ὁ δημοχαρέστατος καὶ ἀγωνιστικώτατος ἐθνοφωτιστὴς καὶ ἐθναπόστολος, ὁ ἀσυμβίβαστος καὶ ἀδίσταχτος σηλιτευτὴς τῆς τυραννίας, ποὺ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πρόδρομος καὶ πνευματικὸς πατέρας τοῦ Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, ποὺ ἦρθε ἀκριβῶς στὴν ἴδια ἀκρτικὴ περιοχὴ νὰ ὀλοκληρώσει τὸ ἔργο τοῦ Τέρπου καὶ νὰ τὸ στεφανώσῃ μὲ τὸ μαρτύριό του»¹². Ἡ δράση του ἦταν ἔντονη στὰ Τρίκαλα, τὴν Ἄρτα καὶ πλατύτερο

στην έναια Ἡπειρο, στὰ χωριά τῆς Σπαθίας καὶ τὸ Μπεράτι¹³.

Οἱ δυσκολίες πού συνάντησε ὁ Τέρπος σὲ ὄλη τὴ διάρκεια τῶν ἱεραποστολικῶν του περιοδεϊῶν ἦταν μεγάλες. Πολλὲς φορὲς κινδύνευσε ἢ ἴδια ἢ ζωὴ του. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὰ βασανιστήρια, πού ὑπέστη τὸ 1724 στὸ χωριὸ Τραγότι, κοντὰ στὸ Ἐλβασάν. Ἐκεῖ πῆγε τὰ Χριστούγεννα γιὰ νὰ κηρύξει καὶ βρήκε μόνο γυναῖκες, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνδρες εἶχαν τουρκέψει. Ὁ Τέρπος μίλησε σκληρὰ. Κατηγόρησε τοὺς Τούρκους γιὰ τὴ βαρβαρότητά τους καὶ τοὺς ἀλλαξοπίστους, οἱ ὁποῖοι «διὰ ὀλίγην δόσιν χαρτζίου»¹⁴ ἀπαρνήθηκαν τὴν πίστη τῶν πατέρων τους.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ὁμιλία, προδομένος ἀπὸ δυὸ ἀλλαξοπίστους, συνελήφθη, δάρθηκε ἀνελέητα καὶ βασανίσθηκε σκληρὰ. Ὁ ἴδιος περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν περιπέτειά του: «ἦλθαν καὶ μὲ ἠῦραν εἰς τὸ σπήτι τοῦ παπᾶ, καὶ εἶχεν ὁ καθ' ἓνας ἀπὸ ἓνα κοντόξυλον ἀπὸ γλαντζιανά, καὶ κτυπῶντες ἐπάνω μου ἀνελεήμονα, δὲν ἐκοίταζεν ἓνας τὸν ἄλλον πῶς καὶ πού νὰ βαροῦν, ἀλλὰ τοῦ κακοῦ μὲ ἔδεραν, ὅπου ἔφθανε καθ' ἓνας... μὰ ἐτούταις αἱ ξυλιαῖς ἦτον ὡς εἰκοσι πέντε, τρελαῖς καὶ πικρόταταις. διατὶ τόσον συχνὰ μὲ ἔκρουξαν, ὥστε καὶ τὰ ξύλα ἐξεφλούδισθησαν μὲ τὸ νὰ τύχουν χλωρὰ. εἰς ὅλα τὰ μέρη μὲ ἐβάρεσαν, ἀλλοῦ τὸ κορμί μου ἐκοκκίνησε, καὶ εἰς περισσότερους τόπους ἐμαύρισε, καὶ ὅ,τι ἔκαμαν ἢ βεντούζαις καὶ τὰ κέρατα, καὶ χάριτι Θεοῦ ἰατρεύθηκα. ὅμως τὸ ζερβόν μου μπράτζο ἔμεινε βλαμμένο, καὶ ποτὲ δὲν ἤμπορῶ νὰ ἀναπαυθῶ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος...»¹⁵.

(Συνεχίζεται)

1. Μελετιίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. δ', Βιέννη 1795, σ. 146. Πρβλ. Ἀνδρέου Παπαδοπούλου - Βρετοῦ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, τ. α', ἐν Ἀθήναις 1854, σ. 248. Κων. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθήναι 1868, σ. 603. Κων. Κούρκουλα, Ἡ θεωρία τοῦ κηρύγματος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, Ἀθήναι 1957, σ. 28 καὶ Παν. Ἀραβαντινοῦ, Βιογραφικὴ Συλλογὴ Λογίων τῆς Τουρκοκρατίας, ἐκδόσεις ΕΗΜ, Ἰωάννινα 1960, σ. 202.

2. Νεκταρίου Τέρπου, Βιβλίον καλούμενον Πίστις, ἀναγκαῖον εἰς κάθε ἀπλοῦν ἄνθρωπον, βεβαιωμένον ἀπὸ προφήτας, Εὐαγγέλιον, Ἀποστόλους καὶ ἄλλους σοφοὺς Διδασκάλους. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι Λόγοι ἐκλεκτοὶ εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀναγιγνωσκόντων, ὡς φαίνεται ἐν τῷ πίνακι, μεταγλωττισθέντες εἰς ἀπλὴν φράσιν. Προσετέθη καὶ ἡ Σφραγίς, ἥτοι Βούλλα τοῦ Μακαριωτάτου Πάπα Λέοντος τοῦ Δεκάτου. Νεωστὶ μεταπωπῶθέν, εἰς κοινὴν τῶν Ὁρθοδόξων ὠφέλειαν. Ἐνετίησιν 1779, σ. 3. Πρβλ. Max Demeter Peiffuss, Die Druckerei von Moschopolis, 1731-1769, Wien 1996, σ. 81.

3. Ἀχιλλέως Γ. Λαζάρου, Βόρειος Ἡπειρος (Ἱστορία - Πολιτισμός), Ἀθήνα 1990, σ. 31.

4. Παναγιώτου Ἀραβαντινοῦ, Περιγραφή τῆς Ἡλείου, τ. α', ἐκδόσεις ΕΗΜ, Ἰωάννινα 1984, σ. 123. Πρβλ. τοῦ ἴδιου, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας παρ' Ἑλλήνων, Ἐκδόσεις ΕΗΜ, Ἰωάννινα 1986, σ. 138, καὶ Ματθαίου Παρανίκα, Σχεδιάσμα, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867, σ. 81.

5. Εὐλογίου Κουρῖλα, «Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστροῖτης», Θεολογία 11 (1933), σ. 45.

6. ὁ.π.

7. Τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρδενίτσας ἢ Ἀρδενούσης ἢ Ἀνδρονίτσας, ἢ ὁποία τιμάται στὸ ὄνομα τοῦ Γενεσίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὰ κελιά ἐπισκευάσθηκαν τὸ 1778. Ἀπὸ τὰ μετόχια τῆς σπουδαιότερο εἶναι τῆς Μοσχοπόλεως.

Εὐρύτερα γνωστὸ ἐγινε τὸ μοναστήρι τῆς Ἀρδενίτσας στὶς 26 Ἀπριλίου 1451, ὅταν ὁ Σκερντέμπεης στέφθηκε ἐκεῖ «Βασιλεὺς τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ Ἀλβανῶν». Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου μέχρι τὸν 18ο αἰῶνα ἀπολάμβανε τῆς προστασίας καὶ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ἀδελφότητος, ἢ ὁποία ζούσε στὴν Πολωνία καὶ Οὐγγαρία καὶ διατηροῦσε στὸ ὄνομα τῆς Μονῆς κυτίο συνεισφορᾶς. Ἐπίσης σὲ κεντρικὴ ἀγορὰ τῆς Βιέννης εἶχε τοποθετηθεῖ στατήρας (καντάρι), τοῦ ὁποίου τὰ δικαιώματα ἀπὸ τὶς διάφορες ζυγισεῖς στέλλονταν στὴν Ἀρδενίτσα. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ καταργήθηκαν τὸ 1815. Μὲ τὰ ἔσοδα ἐκεῖνα ἡ Μονὴ ἀσκούσε ἓνα πολὺ σημαντικό κοινωνικὸ ἔργο. Ἐνίσχυε τοὺς πτωχοὺς τῆς περιοχῆς καὶ συντηροῦσε σχολεῖο, ὅπου πέραν τῆς διδασχῆς, προσφέρονταν στοὺς πτωχοὺς μαθητὲς στέγη, τροφή καὶ ἐνδυμασία.

Στὴ Μονὴ Ἀρδενίτσας ἐγκλεισθήσαν οἱ μαθητὲς τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὅταν συνελήφθη καὶ θανατώθηκε ὁ δάσκαλός τους (24 Αὐγούστου 1779).

Ἡ Μονὴ Ἀρδενίτσας εἶναι σήμερα ἀπὸ τὰ λίγα βυζαντινὰ μνημεῖα πού διασώθηκαν ἀπὸ τὴν καταλυτικὴ μανία τοῦ σκληροῦ ἀθεϊστικοῦ καθεστώτος τῆς Ἀλβανίας. Τὸν ἐπισκέπη ἐντυπωσιάζουν, τὸ χρυσομένο καὶ καλοδοουμένο ξυλόγλυπτο τέμπλο, ὁ δεσποτικὸς θρόνος, ὁ ἄμβωνας, τὸ κιβώτιο τῆς Ἁγίας Τράπεζας καὶ οἱ ἄριστα διατηρημένους τοιχογραφίες τῆς.

Τελευταία τὸ μοναστήρι ἀποδόθηκε στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας, ὅπου ἐγκαταστάθηκε ἀδελφότητα ἀπὸ ἑπτὰ μοναχοὺς. Γιὰ τὴ Μονὴ Ἀρδενίτσας βλέπε: Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Σύντομος περιγραφή τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων, ἐν Κερκύρα 1868. Εὐλογίου Κουρῖλα, «Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστροῖτης» Θεολογία 11 (1933), σ. 47. Γ. Γιακουμῆ, Ὁρθόδοξα Μνημεῖα στὴ Βόρειο Ἡπειρο, Ἰωάννινα 1994 καὶ Μιχαῆλ Γ. Τρίτου, «Ἱερὰ Μονὴ Ἀρδενίτσας ἢ Ἀρδενούσης», περιοδ. «Ἅγιος Νικητάς» Ἰ. Μ. Σεργῶν καὶ Νιγρίτης, Ἰούλιος 1996, σ. 176-177.

8. Ἐλευθερίας Ἰ. Νικολαΐδου, Ξένες προπαγάνδες καὶ ἐθνικὴ ἀλβανικὴ κίνηση στὶς Μητροπολιτικὲς Ἐπαρχίες Δυρραχίου καὶ Βελεγράδων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20ου αἰ., ἐκδόσεις ΙΜΙΑΧ, Ἰωάννινα 1978, σ. 246.

9. Λαζάρου, ὁ.π., σ. 31.

10. Τέρπου, Πίστις, ὁ.π., σ. 196.

11. Ἐλευθερίας Ἰ. Νικολαΐδου, Οἱ κρυπτοχριστιανοὶ τῆς Σπαθίας (Ἀρχὲς 18ου αἰ. - 1912), ἐκδόσεις ΙΜΙΑΧ 1979, σ. 25.

12. Γεωργίου Βαλέτα, Ὁ ἀρματωμένος λόγος. Οἱ ἀντιστασιακὲς διδασχῆς τοῦ Νεκταρίου Τέρπου βγαλμένες στὰ 1730. Εἰσαγωγή - Ἐκλογές, Ἀθήνα 1971, σσ. 2-3.

13. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. δ', Θεσσαλονίκη 1973, σ. 361. Πρβλ. Ἀχλ. Γ. Λαζάρου, Ἀλβανοὶ - Ἀρβανίτες, Βορειοηπειρώτες, Ἀθήναι 1992, σ. 18.

14. Τέρπου, Πίστις, ὁ.π., σ. 319.

15. ὁ.π., σ. 333.

Η ΚΑΣΙΑΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ*

Τοῦ κ. Παναγιώτη Θ. Παπαθεοδώρου, Θεολόγου - Λυκειάρχου

«*Δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρῶν*»: Ἡ ἔκφραση εἶναι ἀνθρώπινη. Οἱ περισσότεροὶ μεταφραστὲς διατηροῦν τὴν προστακτικὴ τοῦ ρήματος (δέξου μεταφράζουν οἱ Βορέας, Κυριαζῆς καὶ Μάγνης, δέξαι ὁ Πολέμης). Ὁ Παλαμᾶς ἀποδίδει τὴν προστακτικὴ μὲ τὸ «πάρε τα» ποὺ δὲν περικλείει τὸν ἴδιο σεβασμὸ μὲ τὸ πρωτότυπο. Τὸν τρόπο ἔκφρασεως τοῦ Παλαμᾶ χρησιμοποιοῦ καὶ ἡ Σεβαστοπούλου.

«*Ὁ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ*»: Ὁ Παντελάκης ἐπισημαίνει ὅτι «ἡ φράσις εἶναι συντακτικῶς ἀνώμαλος καὶ σημασιολογικῶς ἄτοπος». Μεταφράζει τὸ χωρίο ὡς ἐξῆς: «ὁ μεταβιβάζων εἰς τὰς νεφέλας (τὸ ἐξατμιζόμενον) θαλάσσιον ὕδωρ». Προτιμᾷ τὴ γραφὴ σημονίζων (= ὁ διὰ τῶν νεφελῶν καταπέμπων εἰς τὴν γῆν τὸ θαλάσσιον ὕδωρ δίκην στήμονος) ἀντὶ τοῦ «διεξάγων». Ὁ Σωφρόνιος Εὐστοριατιάδης ὑποστηρίζει ὅτι «διὰ τῆς ἀμαθείας τῶν ἀντιγραφῶν ὑπέστη τὸ τροπᾶριον σημαντικὴν βλάβην. Ἡ ὠραιότερα εἰκὼν τοῦ ποιήματος ἐσκοτίσθη διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τῆς φράσεως» «ὁ νεφέλαις στημονίζων (= ὁ ποιῶν ὡσεὶ λεπτοὺς στήμονας) τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ ὑπὸ τῆς ἄλλης· ὁ νεφέλαις διεξάγων...». Ἡ ἀνωμαλία τοῦ κειμένου ποὺ ἀνωτέρω ὑπογραμμίσαμε δὲ βοήθησε τοὺς μεταφραστὲς σὲ μιὰ ποιητικὴ ἀπόδοση. Δὲν μπόρεσαν νὰ πλάσουν στίχους ρέοντος λόγου.

«*Κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας*»: Ἐπιτυχῆς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἀπόδοση τοῦ Βορέα. Δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ κείμενο σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Ἄλκαϊο ποὺ χρησιμοποιοῦ ἐλεύθερη ἀπόδοση. Μὲ δύο κύριες προτάσεις ἀποδίδει ποιητικῶς τὴ φράση ὁ Παλαμᾶς: «Γύρε σ' ἐμέ. Ἡ ψυχὴ μου πῶς πονεῖ!» Ἀντικαθιστᾷ τὴν καρδιὰ μὲ τὴν ψυχὴ, ἐνῶ δημιουργεῖ τὸ «πονῶ» ἀπὸ τοὺς «στεναγμούς». Ὁ Πολέμης καὶ ἡ Σεβαστοπούλου μεταφράζουν τὸ ρῆμα μὲ τὸ «λυγίσου» καὶ «λύγιζε» ἀντίστοιχα, διατηρώντας τὴν προστακτικὴ. Στὴ φράση καὶ κυρίως στὶς μεταφράσεις τῶν ποιητῶν διακρίνει κανεὶς τὸ χρῶμα τῶν ἀπλοϊκῶν προσευχῶν.

«*Ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῆ ἀφράστῳ σου*

κενώσει»: Ὁ Σπεράντζας καὶ ὁ Ἄλκαϊος δὲν ἀπέδωσαν τὸ στίχο, ἐνῶ ὁ Κυριαζῆς αὐθαίρετα ἀντικαθιστᾷ τὸ ρῆμα κλίνω μὲ τὸ ὁμόηχο κλείνω. Ὁ Παλαμᾶς πλατειάζει, ἀλλὰ ἐρμηνεύει ὅλες τὶς λέξεις τοῦ κειμένου. Παραπλήσιες εἶναι οἱ ἀποδόσεις Βορέα καὶ Σεβαστοπούλου, οἱ ὁποῖες ὁμως παραλείπουν τὸ νόημα τοῦ «τῆ ἀφράστῳ σου κενώσει». Καλὲς οἱ ἀποδόσεις Μάγνης καὶ Πολέμη, οἱ ὁποῖες δὲν ἀπέχουν μεταξύ τους.

«*Καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους Σου πόδας*»: Γιὰ νὰ ἀξιολογήσουμε τὶς μεταφράσεις εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἀποσαφήνιση τοῦ τύπου τοῦ ρήματος. Πρόκειται περὶ ὀριστικῆς μέλλοντος ἢ ὑποτακτικῆς ἀορίστου; Ἡ ὕμνωδὸς στὸ στίχο αὐτὸ ἐπιδιώκει νὰ δώσει ἔμφαση στὰ πάθη ποὺ κυριαρχοῦν στὴν ψυχὴ τῆς, γι' αὐτὸ χρησιμοποιοῦ ἐγκλιση καὶ ὄχι χρόνο. Τὴν πρόθεσὴ τῆς κατάνησαν οἱ Βορέας, Μάγνης, Κυριαζῆς, Πολέμης καὶ Σεβαστοπούλου, οἱ ὁποῖοι ἀπέδωσαν εὐστοχα τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ὑποτακτικὴ ἀορίστου ποὺ προτίμησαν. Οἱ Ἄλκαϊος, Παλαμᾶς καὶ Σπεράντζας ἐπέμειναν ἰδιαίτερα στὴν ἀπόδοση τῆς πρόθεσης καταφιλήσω χρησιμοποιώντας περισσότερες λέξεις (μὲ δάκρυα καὶ φιλιὰ θὰ Σοῦ γεμίσω/ Βασιλιά μου Ἐσύ, θὰ πέσω καὶ θὰ στὰ φιλήσω).

«*Ἀποσμήξω τούτους δὲ πάλιν τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις*»: Εὐστοχα οἱ περισσότεροὶ μεταφραστὲς ἀποδίδουν τὸ ἀποσμήξω μὲ τὸ «σφουγγίσω». Μόνον ὁ Βορέας καὶ ὁ Σπεράντζας χρησιμοποιοῦν τὸ «σκουπίσω», ποὺ εἶναι λιγότερο ποιητικὸ. Ἐπιτυχημένα μεταφράζουν οἱ Πολέμης καὶ Σεβαστοπούλου τὴ λέξη «βοστρύχοις» μὲ τὸ «πλεχτὰ» ἢ «σγουρὰ» μαλλιά.

«*Ὦν ἐν τῷ παραδείσῳ Εὐᾶ τὸ δειλινὸν κρότον τοῖς ὡσὶν ἠχηθεῖσα*»: Ἐπειδὴ ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία «ὡν» βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ ποὺ ἀντικαθιστᾷ — φαινόμενο σύνηθες στὸν ἀρχαῖο καὶ βυζαντινὸ λόγο — οἱ μεταφραστὲς ἀναγκάζονται νὰ ἐπαναλάβουν τὸ οὐσιαστικὸ. Τὴν παθητικὴ σημασία τοῦ «ἠχηθεῖσα» ἀποδίδει μόνον ὁ Μάγνης, ἐνῶ οἱ λοιποὶ χρησιμοποιοῦν ἐνεργητικὴ σύνταξη.

«*Τῷ φόβῳ ἐκρύβη*»: Μὲ παραστατικὴτητα προσπαθοῦν νὰ ἀποδώσουν ὅλοι οἱ μεταφρα-

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 125 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

στές την άπλη εικόνα του ύμνου. Λιτή άλλ' ω-
ραία ή μετάφραση του Πολέμη «κρύφτηκε από
φόβο» και της Σεβαστοπούλου «και φοβισμένη
κρύφτηκε».

«*Ἀμαρτιῶν μου τὰ πλήθη καὶ κριμάτων σου
ἀβύσσους τίς ἐξιχνιάσει;*»: Ὅλοι οἱ μεταφρα-
στὲς διατηροῦν τὸν ἐρωτηματικὸ τύπο τῆς φρά-
σης, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀλκαῖο καὶ τὸ Μάγνη. Ὁ
Βορέας καὶ ὁ Πολέμης ἀνεπιτυχῶς ἀποδίδουν
τὸ «ἐξιχνιάζω» μὲ τὸ «μετρῶ», γιὰ τὸ ρῆμα
αὐτὸ οὔτε τὸ βάθος οὔτε τὴν ἔκταση τοῦ πρῶ-
του περικλείει.

«*Κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς
καρδίας*»: Ἡ κλητικὴ προσφώνηση τῆς Κασια-
νῆς δηλώνει τὴ βαθιὰ ἐπιθυμία τῆς ἀμαρτωλῆς
γιὰ συγχώρηση. Διατηρεῖται αὐτὴ ἀπὸ τοὺς πε-
ρισσότερους μεταφραστὲς, ὄχι πάντοτε μὲ τίς
τρεῖς λέξεις. «Σωτήρα μου» μεταφράζει ὁ Μά-
γνης, «ψυχοσώστα» ὁ Παλαμᾶς. Τὴ διπλὴ ἐπί-
κληση χρησιμοποιοῖ ὁ Πολέμης: «Σωτήρ μου ψυ-
χοσώστα» ἀντιστρέφοντας τὴ σειρὰ τῶν λέξεων
γιὰ χάρη τοῦ μέτρου.

«*Μὴ με τὴν σὴν δούλην παρίδης*»: Ὁ Ἀλ-
καῖος καὶ ὁ Παλαμᾶς παραλείπουν νὰ ἀποδώ-
σουν τὴ φράση. Ἐπιτυχῆς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ
μετάφραση τοῦ Πολέμη: «μὴ μὲ θωρῆς ἀδιάφο-
ρος τὴν ταπεινὴν σου δούλην». Ὁ Κυριαζῆς με-
ταφράζει τὸ «δούλη» μὲ τὸ ἔντονο «σιλλάβα». Στὴν
ἐρμηνεία τοῦ Σπεράντζα διακρίνουμε με-
γάλη ἐλευθερία. Πιστὴ εἶναι ἡ ἀπόδοση τοῦ Βο-
ρέα. Ἡ Σεβαστοπούλου μὲ τὴ διπλὴ ρηματικὴ
ἀπόδοση «μὴν ἀμελήσεις... μὴ μὲ περιφρονή-
σεις» θέλει νὰ ὑπογραμμίσαι τὴν ἔντονη ἐπιθυ-
μία τῆς ἀμαρτωλῆς γιὰ ἐξιλέωση.

«*Ὁ ἀμέτρητον ἔχων τὸ ἔλεος*»: Οἱ περισσό-
τεροι ποιητὲς στὴ μετάφρασή τους διατηροῦν
τὸν τελευταῖο στίχο τοῦ τροπαρίου. «Σύ, ποῦ
γιὰ μᾶς ἀμέτρητο ἔχεις τὸ ἔλεός σου» μεταφρά-
ζει ὁ Βορέας. «Σύ, ποῦ ἔχεις σάν Θεὸς ἀμέτρη-
τη εὐσπλαχνία» γράφει ὁ Πολέμης. Λιτὴ ἀλλὰ
πετυχημένη ἡ ἀπόδοση τῆς Σεβαστοπούλου:
«Σύ, ὁ ἀμέτρητα καλός».

Συνοψίζοντας τ' ἀνωτέρω παρατηροῦμε ὅτι
οἱ μεταφράσεις τῶν ἀνδρῶν ἀδυνατοῦν νὰ πλη-
σιάσουν τὴ στιχουργικὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑ-
μνογραφίας. Ὁ νεοέλληνας μεταφραστὴς βρί-
σκεται ἔξω ἀπὸ τὸ αἰσθητικὸ κλίμα πὺ κυριαρ-
χεῖ στὴ μετρικὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογρα-
φίας. Ἡ ἐξοικειώσή του μὲ τὴ νεοελληνικὴ στι-

χουργικὴ δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ἀπομάκρυνση ἀπὸ
τὰ στιχουργικὰ του πρότυπα. Ἔτσι ἓνας ἀπὸ
τοὺς μεταφραστὲς (ὁ Πολέμης) φαντάστηκε τὸ
τροπᾶριο σάν δημοτικὸ τραγούδι καὶ τὸ ἀπέδω-
σε μὲ 15σύλλαβο ἀνομοιοκατάληκτο στίχο. Οἱ ὑ-
πόλοιποι, μαζὶ καὶ ὁ Παλαμᾶς, ἀκολουθώντας
τὰ παγιωμένα στιχουργικὰ πρότυπα, ἀπέδωσαν
τὸ τροπᾶριο τῆς Κασιανῆς στὴ νεοελληνικὴ μὲ
τὴ μορφή ποιήματος μὲ τεράστιες στορφές.

Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ἡ Σεβαστοπούλου. Ἡ
ποιήτρια φαίνεται ὅτι ὑποψιάστηκε πὺς κάτι
δὲν πάει καλὰ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς νεοελληνι-
κῆς μετρικῆς στὴ μετάφραση τοῦ τροπαρίου. Γι'
αὐτὸ προσπάθησε, μὲ ὁδηγὸ τὴ γυναικεῖα διαί-
σθηση, νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς καθιε-
ρωμένης μετρικῆς, χωρὶς βέβαια θεαματικὰ ἀ-
ποτελέσματα. Πάντως ἡ περιπτώσή της εἶναι ἀ-
ξιοπρόσεκτη καὶ ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ μετάφραση
ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων στὴ νεοελληνικὴ εἶναι
ἔργο δυσχερὲς καὶ ἐπίπονο.

Μιὰ δευτέρη ἐπισημάνση πὺ προκύπτει ἀπὸ
τὴν ἐξέταση τῶν μεταφραστῶν εἶναι ὁ πλατεια-
σμός τους σὲ σχέση μὲ τὸ πρωτότυπο. Οἱ μετα-
φραστὲς γιὰ νὰ ἀποδώσουν τὸ πυκνὸ νόημα τοῦ
πρωτοτύπου καὶ νὰ ἀνταποκριθοῦν στὸ πλάτος
τῶν παραδοσιακῶν τους στίχων χρησιμοποιοῦν
περιφράσεις μὲ ἀποτέλεσμα ὁ Κυριαζῆς τὸ τρο-
πᾶριο τῶν 116 λέξεων νὰ τὸ ἀποδώσει μὲ 198
καὶ ὁ Ἀλκαῖος μὲ 183. Τὴ δυσκολία αὐτὴ δὲν
τὴν ξεπέρασε οὔτε ὁ Παλαμᾶς πὺ χρησιμο-
ποιοῖ 170 λέξεις γιὰ τὴν ἀπόδοση τοῦ τροπαρίου
τῆς Κασιανῆς. Κοντὰ στὸ πρωτότυπο βρέθηκε ἡ
Σεβαστοπούλου (130 λέξεις) καὶ ὁ Μάγνης (120
λέξεις).

Καθένας ἀπὸ τοὺς μεταφραστὲς τοῦ δοξασ-
τικοῦ ἀντιμετώπισε τὸ ἔργο σύμφωνα μὲ τὴν
ψυχολογία του καὶ τὰ ἐνδιαφέροντά του. Ὑπο-
γράμμισε τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, πὺ προσιδιάζον
στὴν πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ του ὑπόσταση. Στὴ
μετάφραση τοῦ τροπαρίου σημαντικὸ ρόλο ἔπαι-
ξε καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ φύλου τῶν μεταφραστῶν.

(Τέλος)

*Ἄν θέλεις νὰ ἀκούγεται ἡ φωνὴ τῆς
Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ ραδιοκύματα, ἐνίσχυσε
τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ της, τὸν 89,4 FM
STEREO. Ἀριθμὸς λογαριασμοῦ Ἐθνικῆς
Τραπεζῆς: 146/558090-03.*

Βασιλεῦ Οὐράνιε...

«Τὸν θεσμὸν τῆς Ἐκκλησίας... ὅλον, συγκροτεῖ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα...». Ρίγη συγκινήσεως μᾶς διαπέρασαν ἀκούγοντας τὸν θεσπέσιο αὐτὸ ὕμνο κατὰ τὴ μεγαλειώδη Ἀκολουθία τοῦ Μεγάλου Μηνύματος τοῦ νέου Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας μας, Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου. Δύο χιλιάδες χρόνια μέχρι τώρα —ἀπὸ τὸ κράσπεδο τῆς τρίτης χιλιετίας— συγκροτεῖται ὁ θεσμὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ὁ Οὐράνιος Βασιλεὺς, ὁ Παράκλητος, ἐφώτισε τοὺς Ἁγίους Ἀρχιερεῖς νὰ ἐκλέξουν τὸν νέο οἰακοστρόφο τῆς νοητῆς Ὀλκάδος τῆς καθ' Ἑλλάδα Ἐκκλησίας. Τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας ἐπνευσε ἐπὶ τῶν χιλιάδων κεφαλῶν, κληρικῶν, μοναχῶν, μοναζουσῶν καὶ ἀπλῶν πιστῶν οἱ ὅποιοι ἀπὸ πολὺ προῖ κατέκλυσαν τὸν τεράστιον αὐλεῖο χῶρο τοῦ Ἱεροῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν, ἀναμένοντας —μετὰ τὸ πέρας τῆς Θείας Λειτουργίας— τὴν ἐκλογή τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου. Ὅλοι μὲ υἱικὴ ἀγωνία καὶ μὲ ἐκδηλη χαρὰ ἀνέμεναν τὸ ἀνοιγμα τῶν πυλῶν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ καὶ πανηγύρισαν τὴν μεγαλειώδη ἐκλογή. Ὁ πανταχοῦ παρῶν καὶ τὰ πάντα πληρῶν κινήτοποίησε—πυράκτισε τις ψυχές τῶν Πανορθοδόξων σ' ὅλα τὰ μῆκη καὶ πλάτη τῆς γῆς, ἅμα τῷ εὐφροσύνῳ ἀκούσματι τῆς Εἰδήσεως, γεμίζοντάς τις μὲ ἀγαλλίαση. Ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ χορηγὸς τῆς ζωῆς χορήγησε γι' ἄλλη μία φορὰ τις πλούσιες Δωρεές Του στὴν Ἐκκλησία Του, ἀναδεικνύοντας τὸν Πρῶτο, κείμενον εἰς Τύπον καὶ Τόπον τοῦ Δευτέρου Προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Οἱ πάνδημες ἐκδηλώσεις ἐνθουσιασμοῦ, συγκινήσεως, ἀγάπης, προσδοκιῶν, ἐμπιστοσύνης, τιμῆς στὸ σεπτὸ πρόσωπο τοῦ Μακαριωτάτου κ. Χριστοδοῦλου καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογή καὶ καθ' ὅλες τις ἡμέρες πὺ ἀκολούθησαν, καταδεικνύουν περὶτρανα τὸ ὅτι «ἦλθε καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Ἐνας ἀπ' τοὺς Σεβ. Ἀρχιερεῖς ἀκριβῶς αὐτὸ ὑπογράμμισε, βλέποντας τὴν πανηγυρικὴ ἐκλογή καὶ τὴν παλλαϊκὴ συμμετοχή: «Μᾶς ἐπισκέφθηκε ὁ Θεός! Μᾶς ἐπισκέφθηκε ὁ Θεός!».

Ἀμειωτο ἔκτοτε —καὶ μάλιστα συνεχῶς αὐξανόμενο— τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Μέσων Μαζικῆς Ἐνημερώσεως—Ἐπικοινωνίας τὰ ὅποια ἀπηχοῦν καὶ καλύπτουν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης. Μαρτυροῦν τὴν βαθιὰ ἀγάπη καὶ στοργή (συναίσθημα ἀσφαλῶς ἀμφίδρομο) τοῦ ποιμνίου τῶν κληρικῶν, μοναχῶν, μοναζουσῶν καὶ ἀπλῶν πιστῶν πρὸς τὸν Προκαθημένο τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἄς πάψουν οἱ πολλὲς καὶ διάφορες κασσάνδρες νὰ βοοῦν —σπερμολογώντας

ἄρρητ' ἀθέμιτα— ὅτι τάχα «ἐφύγη ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν» πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησία. Πανηγυρικὰ διατρανῶνεται ὁ ἰσχυρὸς δεσμὸς ὄλων μας πρὸς τὴ Μητέρα καὶ Τροφὸ μας Ἀγιωτάτη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, τὴν Ἑλληνοσώτῆρα κατὰ τὸν ἱστορικὸ Ζαμπέλιο, τὴν Ἐθναρχική. Ὅλοι οἱ τομεῖς, ὅλες οἱ δομές, ὅλες οἱ ἐκφράσεις καὶ ἐκφάνσεις τῆς κοινωνίας, θὰ βοοῦν τὸ βηματισμὸ τους στὰ πλαίσια τῆς ποιμαντικῆς ἀγωνίας τοῦ σεπτοῦ Προϋπεράρχου. Ἡ νεολαία κυρίως ἢ τόσο ἀπὸ πολλοὺς ἐν πολλοῖς παρεξηγημένη, θὰ βρεῖ τὴν πατρικὴ στοργή, τὴν φιλικὴ ἀντιμετώπιση, τὴν δυναμικὴ τῆς ἐκφραση. Στὴν καρδιά καὶ στὸ νοῦ τῶν νέων μας φωλιάζουν ἰδανικά, δίψα γιὰ γνησιότητα, γι' ἀμεσότητα, γιὰ ἐντιμότητα. Καὶ ὅσοι νέοι δέχονται νὰ μὴ νοιάζονται γιὰ ὅλες αὐτὲς τίς ἀξίες, σίγουρα κάπου, κάποτε ποδοπατήθηκαν ἀπὸ ὑποκριτικὴ κατὰ συνθήκην συμπεριφορὰ κάποιων μεγάλων. Σημειώσαμε μὲ ἱκανοποίηση κατὰ τὴ διάρκεια ἐπικοινωνίας μὲ διαφόρους νέους —ὄχι κατ' ἀνάγκην θρησκευόμενους μὲ τὴν στενὴ ἔννοια τοῦ ὄρου— τὸ ὅτι σταμάτησαν ἰδιαίτερος καὶ χαϊρέτησαν μ' ἐκδηλη χαρὰ ἕναν ἀπ' τοὺς ὄρους πὺ διεκήρυξε καὶ συνεχῶς διακηρύττει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος: «Ἡ Ἐκκλησία θὰ εἶναι παρεμβατική». Καὶ εἶναι δυστυχῶς πολλὰ τὰ νωθρὰ καὶ συχνὰ πυκνὰ νοσηρὰ στοιχεῖα τῆς κοινωνίας μας. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς Ἐκκλησίας θὰ ξηράνει τίς κακοήθειες ἐστίες, συμβάλλοντας τὰ μέγιστα στὴν πνευματικὴ ρώμη καὶ ἠθικὴ ἀκμαιοσύνη.

Κατὰ τὴν πρώτη ἐπικοινωνία πὺ εἶχε ὁ Μακαριώτατος μὲ τοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς τῶν Συνοδικῶν Ὑπηρεσιῶν, μᾶς γνωστοποίησε —μεταξὺ ἄλλων— ὅτι τὸν συνέχει ἀπολύτως ἡ ἐπίγνωσις τῆς ὑψηλῆς Ἀποστολῆς Του καὶ τοῦ Σταυροῦ τοῦ καθήκοντος τὸν ὅποιο ὁ Παράκλητος καὶ τὸ σεπτὸ Σῶμα τῆς Ἱεραρχίας ἔθεσαν ἐπὶ τῶν ὤμων Του. Μᾶς ἐκάλεσε μάλιστα ὅλους —τὸν καθένα χωριστὰ— νὰ γίνουμε Κυρηναῖοι Του. Ἀσφαλῶς ὄχι μόνον ἐμεῖς, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς, μὰ καὶ τῆς καθ' ὅλου Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας θὰ προστρέξουν στὸν ἀνάντη δρόμο τοῦ Μακαριωτάτου γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν ὅπου καὶ ὅπως μποροῦν γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του, γιὰ τὸ καλὸ ὄλων. Αὕτη εἶναι ἡ ἐπιταγή —ιερὴ παρακαταθήκη— τῶν προαπελθόντων Πατέρων, ἀλλὰ καὶ ἡ δυνάμει ἀπαίτηση τῶν ἐπερχομένων.

—«Βασιλεῦ Οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας... ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν...» ἐνίσχυε τὸν Μακ. Προϋπερᾶρχο τῆς Ἐκκλησίας μας ἐν παντί.

Μ. Μελ.